

New
Direction

GEOGRAFIE, HRANICE A METODY HYBRIDNÍ VÁLKY RUSKA

JAROSLAV KURFÜRST

New Direction

Founded by Margaret Thatcher in 2009 as the intellectual hub of European Conservatism, New Direction has established academic networks across Europe and research partnerships throughout the world.

GEOGRAFIE, HRANICE A METODY HYBRIDNÍ VÁLKY RUSKA

Implikace pro Českou republiku

„Přirozenou nevýhodou demokracie je, že těm, kdo to s ní myslí poctivě, nesmírně svazuje ruce, zatímco těm, kteří ji neberou vážně, umožňuje téměř vše.“

Václav Havel

hybridní válce se od přepadení Ukrajiny Ruskem často mluví v médiích a diskutuje se i na stránkách odborných časopisů. Cílem tohoto textu je poskytnout na téma střízlivý a srozumitelný pohled, který se vyhne žurnalistickým zkratkám i složitosti akademického jazyka a nesleví na odbornosti. Pod relativně novým pojmem hybridní války se často skrývají staré praktiky, které zejména Sovětský svaz rozvinul do bohatosti forem. Dnes diskutovaná hybridní válka je jiná svým geopolitickým kontextem, komplexností a využitím nových technologií. Stále vyšší propojenost světa, menší přijatelnost lidských i materiálních ztrát a rostoucí komplexnost bezpečnostního prostředí dávají tušit, že hybridní taktiky budou častější součástí mezinárodní soutěže a je třeba s nimi počítat. Rozsáhlá polemika o pojmu ukazuje, že pod hybridní válkou si různé skupiny lidí představují různé jevy a dochází ke zmatení jazyků. Zatímco západní bezpečnostní experti ji vidí jako vojenskou operačně-taktickou aktivitu bez vazby na aktéry, ruští politici i bezpečnostní experti ji vnímají jako civilizační střet Ruska a Západu o vědomí společnosti. Převážně fyzicky je vnímána na Ukrajině nebo v Gruzii, zatímco v zemích střední a západní Evropy je často zaměňována s informační válkou. Hybridní válka má svou geografii. Pro pochopení hybridní války vedené Ruskem je nutné chápat ji jako celek – rozsáhlý střet s

hodnotovým systémem Západu a liberální demokracie s geopolitickými důsledky. V různých geopolitických vrstvách, o nichž se zmíníme, má různé projevy. Perspektiva jednoho pole je málo užitečná pro pochopení situace na celé šachovnici.

Studie má tři části. První bude věnována dosud otevřené odborné diskusi o konceptu „hybridní války“ – jejímu vymezení i její geografii. Druhá se bude věnovat Rusku – jeho tradicím a motivacím, vývoji jeho „grand strategy“ i konkrétním současným aktivitám. Česko je jednou ze zemí, kde jsou tyto aktivity zřetelně přítomny. Proto bude třetí část věnována Česku - východiskům jeho vztahů s Ruskem, významu Česka pro Rusko a implikacím pro Česko.

Hybridní válka by neměla vést k teoriím spiknutí a neměli bychom ji vidět všude. Názorová pluralita různých skupin společnosti s různou osobní zkušeností a různými zájmy je přirozená. Také ideologické působení Ruska je často nikým neřízeným výsledkem politické kultury země, kde imperiální nacionalismus a snaha o emancipaci vůči Západu zaujímají centrální místo. To by nám však nemělo bránit v tom, abychom pojmenovali pravým jménem informační i vojenskou agresi i hybridní hrozby, které díky svému potenciálu destabilizovat společnost, patří k vážným tématům současné bezpečnostní diskuse.

Jaroslav Kurfürst

Jaroslav Kurfürst je diplomat a politický geograf. Působil na ambasádách v Moskvě, Washingtonu a Bruselu. Na ministerstvu zahraničí působil na manažerských pozicích v oblasti evropské a bezpečnostní politiky. Je autorem knihy „Příběh ruské geopolitiky“ a dalších publikací.

1	O HYBRIDNÍ VÁLCE	9
2	JAK RUSKO DOSPĚLO K HYBRIDNÍ VÁLCE?	19
3	HYBRIDNÍ VÁLKA A ČESKO-	31

O HYBRIDNÍ VÁLCE

Diskuse o hybridní válce je především polemikou o konceptu. Na jednom se však většina diskutujících shodne. Z hlediska válečné strategie a taktiky se nejedná o nic nového. Historie jeví je odlišná od historie pojmů. I „geopolitika“ zde byla odedávna, ale jako pojem se objevila poprvé v r. 1898. Stejně je to s hybridní válkou. Ke klamání nepřítele, propagandě a válečným lstem přistupovali bibliční králové, účastníci tažení proti Tróji nebo celá řada mnohanásobně slabších vítězů bitev proti mnohanásobně silnějším protivníkům, kterým asymetrické taktiky umožnily vymazat početní či technologické slabiny. Ostatně i jedna z největších tragédií počátku 21. století

- teroristický útok 9/11, jež změnil strategické uvažování USA a západního světa, byl asymetrický. Čistě konvenční konflikt dnes neexistuje. Většina toho, co se odehrává v konfliktních oblastech má (a po většinu dějin měla) kombinovaný charakter. Přesto nad termínem hybridního válčení nemůžeme jen mávnout rukou s tím, že jde o nový pojem pro staré praktiky. Hybridní válka, hrozby nebo hybridní strategie jsou osobité nejméně ve třech rovínách: globálním geopolitickým kontextem, komplexností a zapojením nových technologií. Součástí nejasností kolem pojmu je i to, že jeho hranice jsou vágní a jeho porozumění se různí a vyvíjí v čase i prostoru. Hybridní válka má svou geografii.

Počátky diskuse o hybridní válce a hybridních hrozbách

Debata o hybridní válce jako vojenské taktice a strategii sahá do 90. let. Termín použil mezi prvními důstojníky americké námořní pěchoty Robert G. Walker v r. 1998 pro aktivity na styku mezi konvenčním a speciálním válčením. Walker ovšem přiznával, že války nebyly nikdy jen konvenční nebo nekonvenční. Dokonce uváděl, že samotná americká námořní pěchota byla vždy hybridní silou (Walker, 1998). Za skutečného autora i popularizátora konceptu je považován bývalý americký důstojník Frank Hoffman, který ve své zprávě pro Potomac Institute for Policy Studies z r. 2007 nazvané „Konflikt ve 21. století: vzestup hybridních válek“ uvedl, že hybridní protivníci budou využívat kombinaci vojenských (použití vojenské síly) a nevojenských (nekonvenční taktiky, kriminální a teroristické akty, psychologické a informační operace atd.) schopností s cílem získat asymetrickou výhodu (Hoffman, 2007). Přesto, že se Hoffman soustředil na nestátní aktéry, upozorňoval, že v budoucnu mohou hybridní taktiky používat i státy, které promění své konvenční jednotky na nepravidelná uskupení užívající nové taktiky (Hoffman, 2009a; Hoffman, 2009b; Hoffman, 2014). Ani Hoffman nemluví o hybridním válčení jako o novince, ale jako

o jiném způsobu vedení konfliktu. Až do r. 2014 se diskuse o „hybridní válce“ vedla převážně mezi vojenskými a bezpečnostními experty jakými jsou T. McCulloh, John McCuen, Christopher Bowers a Nathan Freier. Celá diskuse nevznikla ve vzduchoprázdnu, ale navázala na diskusi o příbuzných konceptech asymetrického, nelineárního resp. nepravidelného válčení. Mezi ně patří diskuse z 80. let o konfliktech nízké intenzity (Dixon, 1989, o původně čínském konceptu neomezeného (unrestricted) válčení, o konceptu „compound war“ (Huber, 2002), nebo o válčení čtvrté generace (Lind, Nightengale, Smith, Sutton, & Wilso, 1989). Četná srovnání těchto konceptů v odborné literatuře ukazují na jejich významné překryvy. V rámci NATO bylo hybridní válčení diskutováno významněji již v r. 2010 v návaznosti na „Multiple Futures Project“ Strategického velitelství pro transformaci, který vyústil v příspěvek Mezinárodního vojenského štábu NATO¹. Významným tématem Aliance se hybridní válka stala po ruském přepadení Ukrajiny.

Tedy se pojem dostal z odborné diskuse vojenských expertů na stránky denního tisku a dále do slovníku

¹Bi-SC Input to a New NATO Capstone Concept for The Military Contribution to Countering Hybrid Threats. [online] August 2010 [cit. 1.7.2019] Dostupné z: <https://bit.ly/2PwSFqi>

veřejné diskuse. Ruský stát pro agresi proti Ukrajině využil vojáky bez označení a ruské vedení vč. prezidenta popíralo jejich přítomnost. Do operace byly zapojeny regulérní ozbrojené síly, místní aktéři, média, oligarchové, zpravodajské aktivity, kriminální podsvětí atd. Rusko bylo schopno vytvořit v krátké době na území sousední země konflikt a mobilizovat v něm část veřejnosti integrovanou do ruského mediálního prostředí. Ukrajina v této podivné válce přišla o část svého území, nad dalším zcela pozbyla kontrolu a během prvních pěti let jejího trvání pohřbila 13 tis. obětí. Ruské akce propojovaly úroveň strategickou, taktickou i operační, využívaly legální i nelegální aktivity, byly v nich nasazeny vojenské i nevojenské prostředky a vše bylo zastřešeno jednotnou strategickou komunikací, jejíž tón udávalo vedení státu. Způsob, kterým Rusko jednalo, vzbudil širokou diskusi o novém typu válčení a experti poukázali na článek náčelníka generálního štábu ruské armády z r. 2013, v němž podobný typ konfliktu popisoval a vyzýval ruské experty, aby nelineární metody vedení války rozvinuli (Gerasimov, 2013). Přepadení Ukrajiny a doprovodné operace odpovídaly odborné diskusi o hybridní válce. Termín začal žít novým životem.

Brzy poté začaly v zemích východní části EU vznikat dezinformační weby šířící ruskou propagandu, napadající NATO, EU a západní demokratické hodnoty. Ve stejných zemích se ke slovu hlásila

Trnitá cesta k definici hybridní války a její hranice

Pilířem teorií válčení je definice války z pera pruského generála Carla von Clausewitze, který válku považoval za „pokračování politiky jinými prostředky“. Clausewitz válku definoval jako totální, všestrannou aktivitu. Ve svých pracích kladl důraz na absolutní porážku nepřítele, k níž je užito všech prostředků bez omezení. V praxi se snažil oslabit Francii podnícením nepokojů proti napoleonské moci a za jeden z cílů války označil získání loajality obyvatelstva na poraženém území (von Clausewitz, 1996). Von Clausewitz se sice nelze označit za duchovního otce konceptu, ale hybridní válčení se praktikovalo, aniž bylo pojmenováno. Bohatě rozkvetlo především za Studené války. Metody ideologického a geopolitického

nová „vlastenecká“ uskupení, která opakovala hesla ruské propagandy, mobilizovaly se politické síly, které dříve živořily v přítmi politického života. Významným bojištěm o představy a emoce se staly sociální sítě, jejichž anonymita umožňuje poměrně snadné vedení i masívních informačních operací. V médiích se objevila svědectví o existenci „trollí farmy“ – pracoviště agentury Internet Research Institute nedaleko Petrohradu, odkud byly na sociální sítě v různých jazykových mutacích šířeny manipulativní propagandistické narativy². Tyto operace měly prosadit ruský pohled na konflikt na Ukrajině, na NATO, EU, USA a řadu hodnotových otázek. Cílem byla také destabilizace a zpochybnění existujícího společenského konsensu. Nevládnutá migrační vlna v r. 2015 umožnila prohloubit autentický spor o migrační politiku i ve vybraných zemích západní Evropy, kde téma již dříve narušovalo společenskou kohezi. Najevo vyšly případy finanční podpory některých politických sil z Ruska. V řadě západních demokracií vč. Spojeného království, Německa, Nizozemska, Francie či USA se objevily pokusy o ovlivňování referend či voleb. Stejně tak se instituce v řadě demokracií (Estonsko, Francie, Německo, Belgie, Česko, Polsko, Norsko, Švédsko, USA a další) staly obětí kybernetických útoků, opět se zřetelnou ruskou stopou. Po rozšíření ruské ofenzívy v geografickém, informačním i kybernetickém prostoru, se téma hybridní války stalo předmětem vášnivé dosud neukončené debaty veřejnosti i akademie.

střetu Západu se sovětským komunismem se dnešní hybridní válce velmi podobaly (Palmer, 2015). V tomto celoplanetárním souboji titánů byly mobilizovány nejen vojenské mašinerie, ale bohatá paleta oblastí působnosti státu od zpravodajských služeb přes ekonomiku a vědu až po kulturu. Už v meziválečném období bylo zřejmé, že Sovětský svaz chce zásadně změnit celý mezinárodní řád. Po Druhé světové válce se Sověti pustili do celostní, převážně skryté snahy rozvrátit společnost a politický systém Západu, jehož garantem byly USA. Vlády v západních zemích měli nahradit komunisté loajální Moskvě, která měla být novým garantem světového řádu. George Kennan prosazoval pro tento celoplanetární střet používání

pojmu „politická válka“. Vycházel ze studia ruské strategické kultury a dospěl k závěru, že Rusko dlouhodobě preferuje nepřímé metody působení v konfliktu se Západem. Ostatně i Lenin parafrázoval Clausewitze a uváděl, že „politika je pokračováním války jinými prostředky“. Kennan definoval politickou válku jako „využití všech prostředků, které má národ k dispozici, kromě otevřené války, k dosažení národních cílů.“ (Scott & Mistry, 2009; Hoffman, 2014). Politická válka byla logickým vyústěním situace vzájemně zaručeného zničení obou hlavních hráčů. Nebyla vojensko-taktickým pojmem, ač nevylučovala zástupné lokalizované konvenční války. Její hlavní součástí byl ideologický střet. Termín politická válka však postupně zapadl a vynořuje se opět nyní v diskusi o hybridní válce.

Na konci Studené války se objevily diskuse o „měkké síle“ Západu (Nye, 1990) a na ni navazující debata o „chytřé síle“ (smart power). V debatě o charakteru budoucích konfliktů se rozšířily zmíněné úvahy o asymetrickém válčení. Diskuse o „Low intensity conflicts“, „unrestricted war“, „compound war“ nebo „válčení čtvrté generace“ byla produktem doby. Zmizel planetární střet velmocí a očekával se nárůst lokálních konfliktů. Podobně začala i diskuse o hybridní válce.

Po přepadení Ukrajiny Ruskem se hybridní válka stala nadužívanou novinářskou zkratkou. V akademickém prostředí se naopak rozbujela kritika pojmu. Experti se nejprve navzájem ujišťovali, že koncept není nový a že je zaklínadlem pro fenomény, které zde byly již dříve. Ve druhé vlně napadali neohraničenost a neuchopitelnost konceptu. Část velkánu diskusí o obraně a strategii jako je Colin Gray problematizovali jakékoli přívlastky války, které „přináší do praxe spíše chaos než více porozumění“ (Gray, 2012). Jiní se vymezovali vůči rozšiřování obsahu pojmu na celou ruskou zahraniční politiku (Renz & Smith, 2016), nebo naopak vůči jeho zužování na informační válku, která je „vlastně jen propagandou“. V českém prostředí se kritiků z řad expertů vyskytla celá řada (Zůna, 2010; Stojar, 2017; Bahenský, 2018). Celkově lze říci, že kritika je vedena buď z akademických pozic neomarxistické levice, z pozic vojenské expertízy usilující o přesnost vojensko-operační terminologie (kterou pojem „hybridní válka“ skutečně zamlžuje),

anebo z proruských politicky motivovaných pozic s cílem popírat zapojení Ruska. Termín již žije vlastním životem a přes svou vágnost je užitečným označením rozsáhlého souboru skrytých i veřejných taktik použitých v komplexním konfliktu, který vede Rusko proti konceptu liberální demokracie a Západu.

Zatímco v akademickém prostředí zuřil spor o pojem a jeho definici, termín se zaužíval v široké praktikující bezpečnostní komunitě. V roce 2014 se dostal do závěrečné deklarace summitu NATO ve Walesu (Wales Declaration, 2014) a o rok později do britské Národní bezpečnostní strategie a Strategické revize obrany a bezpečnosti³. Zde byly hybridní taktiky vedené státy označeny jako aktivity „kombinující ekonomické zastrašení, dezinformace, zapojení proxy-agentury, terorismu a kriminálních aktivit, přičemž jsou rozmývány hranice mezi občanskými nepokoji a vojenským konfliktem“. Na základě zadání z Walesu vypracovala NATO „Strategii pro boj s hybridními hrozbami“ a v červenci 2018 rozhodla o vytvoření „protihybridních podpůrných týmů“, schopných asistovat napadeným členským zemím. Vzniklo i Spojené úkolové uskupení sil velmi vysoké připravenosti (Very High Readiness Joint Task Force), které bylo odpovědí na přepadení Ukrajiny. NATO vytvořila oddělení pro analýzu hybridních hrozeb uvnitř Společné zpravodajské a bezpečnostní divize a Centrum excelence ke Strategické komunikaci umístěné v Lotyšsku. Podstatným krokem bylo rozhodnutí o tom, že na hybridní hrozby se vztahuje článek 5 Washingtonské smlouvy. Generální tajemník NATO Stoltenberg hybridní válčení popsal jako kombinaci skrytých vojenských operací se zapojením nekonvenčních prostředků, jako jsou kybernetické nebo informační operace⁴. Aktivity rozvinula i EU. Mimo jiné zřídila v Helsinkách Evropské centrum excelence pro boj s hybridními hrozbami, začala pracovat na strategické komunikaci (East Stratcom Task Force) nebo zřídila EU Hybrid Fusion Cell s cílem sdílení zpravodajských poznatků. NATO i EU identifikovaly řadu dalších i společných aktivit vycházejících především ze společné deklarace EU a NATO z Varšavského summitu NATO v r. 2016. Mnoho koncepční i praktické práce odvádějí nevládní iniciativy v zemích NATO i EU. Termín se dostal i do českých koncepčních dokumentů.

² Podle bývalého zaměstnance společnosti Vitalije Bespalova byla agentura schopna zasáhnout kolem prezidentských voleb v USA až 126 mil. osob. In: Cemper, Jan. *Mladý Rus popisuje práci v neslavné farmě trollů* [online]. Manipulátoři. 09-12-2017 [cit. 05-08-2019]. Dostupné z: <<https://manipulatori.cz/mlady-rus-popisuje-praci-neslavnefarme-trollu/>>.

³ National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015

⁴ Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at Chatham House, 2014

Dnes již nic nového nepřinářející polemika o užitečnosti pojmu stále probíhá a pojem nadále nemá jasnou definici. Má však pevné místo v reálné politice. Je zřejmé, že kritičtí akademici

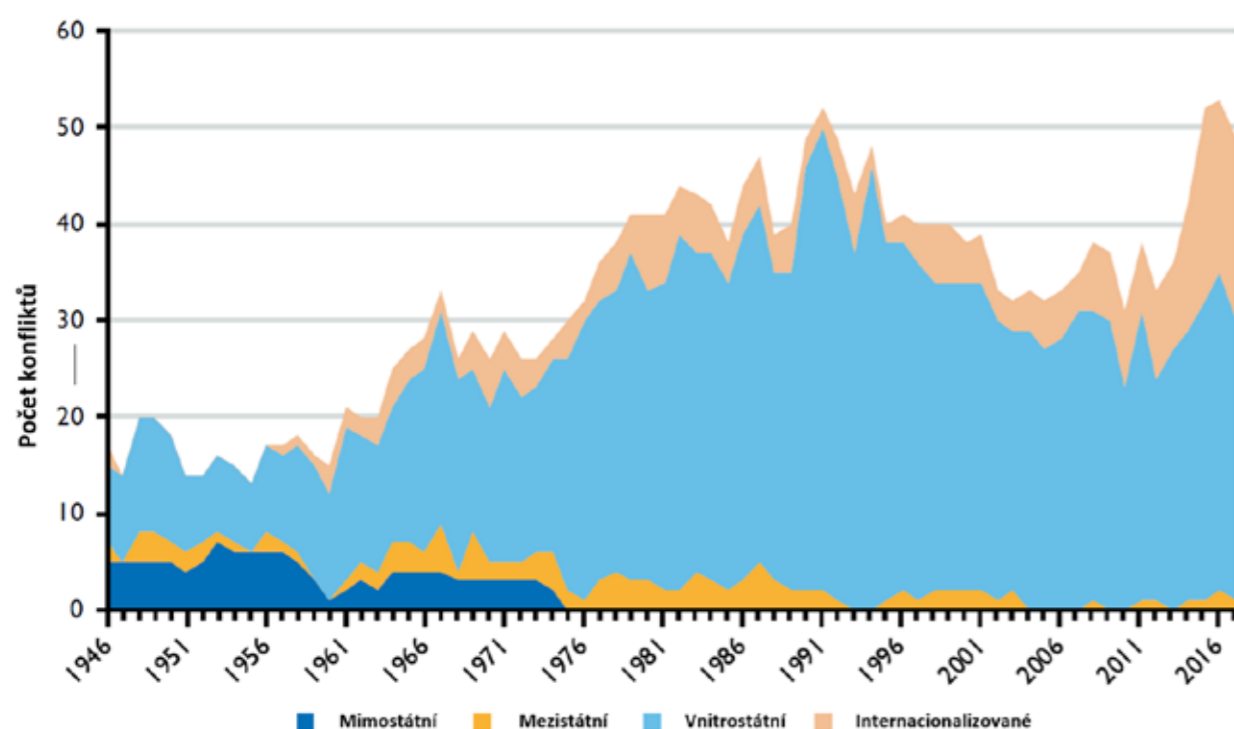
zápasí s jevem, pod nímž se rozumí jak aktivity na operační úrovni tak revizionistické „grand-strategy“. Je také zřejmé, že každá definice bude nedostatečná.

Kontext, komplexnost a technologie

Hybridní válka je nová svým *kontextem*. Experti se vrací ke studiu války Studené a dnešní vztah Západu s Ruskem je někdy popisován jako Studená válka 2.0. Přes mnohem menší silový potenciál Ruska není současný strategický kontext pro Západ o mnoho příznivější. Mocenské pozice nových vyzvatelů strmě sílí. Čína své pozice opírá nejen o rozvoj vojenských schopností, ale především o ekonomiku a masivní rozvoj infrastruktury a nových technologií. Zatímco hybridní metody Ruska zaměřené na „hodnotový revanš“ komplikují bezpečnostní prostředí euroatlantického prostoru, Čína mění globální pravidla hry a pragmaticky se zaměřuje na tvrdé prosazování svých zájmů. Ruský konflikt se Západem je sázkou na nezvratnost vzestupu Číny i jejího střetu se zájmy USA. Revizionismus rusko-čínského spojení patří mezi globální hrozby Západu, který postrádá někdejší jednotu a v případě Západní Evropy i vůli k vyšší obranyschopnosti. V budoucnu lze očekávat minimum vyhlášených válek. Otevřené mezistátní střety budou spíše lokální a výjimečné (obr. 1). V mezistátním prostředí budou sílit střety nevojenské, přičemž

vojenský potenciál zůstane důležitým indikátorem aktuálního rozložení sil.

Nebývalá *komplexnost* je dalším rysem hybridní války. Současné použití konvenčních a nekonvenčních, legálních a nelegálních, vojenských a nevojenských taktik zároveň na strategické, taktické i operační úrovni ji definují jako celostní proces. Aktivity musejí být vrostlé do kontextu, kterému se na jedné straně neustále přizpůsobují a zároveň jej přetvářejí. Simultánní spolupráce všech úrovní předpokládá existenci dlouhodobých strategických cílů a známých narativů přijímaných dostatečně velkou částí společnosti. „Organický stát“ pak koná nejen na základě plánovaných pokynů ze strany politického vedení, ale i intuitivně na základě dlouhodobě vytvořených vzorců myšlení. „Prorostlost“ strategie do státu i společnosti vede k tomu, že nelze nalézt jasné hranice plánovaného a autentického. Hybridní válka se tak vyznačuje variabilitou metod a neohrazeností působení. Poučení z minulosti tak nemusejí fungovat v budoucnosti.

Obr. 1: Poměr typů ozbrojených konfliktů a válek mezi léty 1946 - 2016 (Dupuy & Rustad, 2018)

Přes mimořádnou komplexnost lze prvky hybridní války do jisté míry strukturovat. Často se užívá např. zkratka PMESII (political, military, economic, social, informational, infrastructure). Z mnoha pokusů o strukturování hybridní války vyniká analýza „The Capstone Project“ vypracovaná pro velitelství speciálních sil USA (Berber, Koch, & Neuberger, 2017).. Dokument zdůrazňuje síťovou strukturu, jejíž taktická jádra bez jasné hierarchie jsou variabilní podle cíle. Společným rysem většiny hybridních aktivit je skrytost. Působení v různých jádrech je provázáno a vytváří horizontální i vertikální synergie, na nichž se dále staví.

Klíčovým jádrem jsou *politické aktivity* zahrnující podporu vybraných politicky vlivných skupin, ovlivňování a infiltraci existujícího režimu vedoucí k vědomému či nevědomému zapojení místních aktérů. Ti poskytují věrohodný „domácí“ charakter prosazovaným strategiím, znají místní prostředí i jeho zranitelná místa - témata na hraně tektonických trhlin společenského konsensu. Soubor o narativ je vždy navázán na aktuální kontext a jeho časování je důležité. Zatímco práce s vlivnými společenstvími (strany, nevládní organizace, média, odborářské skupiny, náboženské organizace, etnické skupiny apod.) postupuje zesponu nahoru, snaha o infiltraci existujících složek státní moci pracuje zpravidla shora dolů. Útočící stát investuje buď přímo do ovlivňování politických lídrů (často skrze jejich okolí) nebo usiluje o vzestup jiných vlivných osobností. V této oblasti byl mimořádně úspěšný Sovětský svaz. Dalším jádrem jsou *kybernetické operace*, které mají řadu podob. K nejčastějším patří krádež strategických informací, manipulace s daty, paralyzování informačních systémů nebo další metody, které mohou mít zásadní bezpečnostní důsledky. Z tohoto důvodu od summitu ve Walesu považuje NATO kybernetický útok za akt, který může vést k aktivaci čl. 5. Washingtonské smlouvy⁵. Ruské schopnosti provádět kybernetické útoky v posledních letech zásadně vzrostly. Oblasti specifických ruských schopností jsou *informační operace* zaměřené na vytváření resp. přetváření lidských představ. Sběr, vyhodnocování, manipulace a šíření informací je provázaný proces, který v případě vhodného zacílení a silných vysílacích kanálů (technologických i lidských) může mít zásadní dopad na společenskou kohezi i rozhodování politických elit.

Ke světu technik propagandy, informačních operací a reflexivní kontroly existuje rozsáhlá literatura a každodennost okolního světa nám dokazuje její všudypřítomnost. I v dalším jádru hybridní války, *využití spřízněných sil (proxies) a místní agentury* má Rusko bohatou tradici a rozsáhlé zkušenosti. Tuto taktiku je možno užívat jak mezi státy tak na území státu oběti. Za proxy síly mohou být považovány útočící vládou kontrolované nevládní organizace, diaspora, místní komunisté, antisystémové síly na okrajích politického spektra, zločinecké gangy, motorkáři, vlastenci, Ruská pravoslavná církev a síly vnitrosociálního střetu. Obecnou taktikou je také *projekce síly*, resp. zastrašování. Hojně využívaným jádrem hybridní války je *válka ekonomická*. Její podoba může být zaměřena na odepření přístupu ke zdrojům, nebo naopak poskytování zdrojů svým proxy silám. Zatímco v prvním případě se nabízí např. znemožnění zásobování ropou a plynem, druhý případ znamená třeba sponzorování svých proxy sil nebo rozvoj infrastrukturních projektů, které skýtají geopolitickou výhodu. Útočící stát poskytuje ekonomické výhody svým proxy silám (státům, skupinám i jednotlivcům). Stejně tak může útočící strana financovat operace skrze loajální oligarchy a využívat ekonomické subjekty k získávání politického vlivu. Výhodou je vysoký podíl státního sektoru na ekonomice a zapojení oligarchie do „vertikály moci“. Bohatou nástrojárnou metod poskytuje *diplomatická akce*. Na jedné straně vytváří krytí konfliktu, zároveň legitimizuje narativ útočícího státu a snaží se zajistit podporu či alespoň toleranci vůči útočné akci v mezinárodním prostředí. Působí v multilaterálních organizacích i bilaterálně, vystupuje otevřeně, ale i skrytě. Diplomacie využívá řady možností komunikace, které doprovází kulturní diplomacie, poskytování humanitární pomoci či stipendia. Diplomatská akce je spojena s *právním válčením (lawfare)*. Jeho podstatou je vytvořit právní argumenty legitimizující doma i v zahraničí akce útočící strany. Z právní oblasti je i jedna z charakteristik hybridní války, již je nemožnost regulace konfliktu. Klasické právo válečné se totiž v nevyhlášené a skryté hybridní válce ocitá na vedlejší koleji. Nelze zakázat lhání, manipulaci s fakty a propagandu⁶. Mezi experty na mezinárodní právo panuje shoda, že právní systém se bude muset realitě hybridní války přizpůsobit (Tóth, 2018; Bachmann & Munoz, 2018). Informační operace často předchází

⁵ Potvrzujeme proto, že kybernetická obrana je součástí hlavních úkolů kolektivní obrany“ (Wales Declaration, 2014)

⁶ Daniel Drezner, "Hybrid Warfare, Cyberwarfare, and Covert Action" (lecture, Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, Medford, Massachusetts, 9 November 2015). in (Berber, Koch, Neuberger, 2017)

i doprovází nejvýraznější možnou součástí hybridní války – *vojenské operace*. Jak ukázala anexe Krymu, i zapojení konvenčních sil může být skryté a může být popíráno. Vždy skryté je však zapojení speciálních operací a využití terorismu. Ve všech případech může jít jak o kinetické operace nebo operace vytvářející prostředí pro splnění strategického cíle. *Terorismus* patří k osvědčeným metodám. Jeho nositelem může být stát a jeho speciální síly, ale také neformální proxies, ať už se jedná o zaplacené resp. vydírané kriminální podsvětí nebo ideově (patrioticky) mobilizované síly přesvědčené o své autonomnosti. *Námořní síly* jsou také schopny účasti na hybridní válce. Vedle demonstrace síly, ohrožování obchodních komunikací a přímých vojenských operací panují velké obavy z jejich schopnosti zničit zranitelné podmořské vysokokapacitní optické komunikační dálnice, čímž by došlo k paralýze schopností spojenců (Hink, 2018).

Nový rozměr poskytují hybridní válce i *nové*

Geografie hybridní války

Součástí nestability v chápání hybridní války je nejen různost odborné či politické motivace expertů, ale i různá bezprostřední zkušenost. Hybridní válku jinak vnímají sousední státy Ruska a jinak západní demokracie. Jinak ji interpretují západní vojenští experti a rozdílně o ní uvažuje ruské prostředí. Hybridní válka Ruska proti Západu tvoří složitý celek složený z různých aktivit v různých místech. Dílčí pohled na její část zamlžuje diskusi o celku. K pochopení celku je vhodné hovořit o geografii hybridní války složené z geopolitických vrstev.

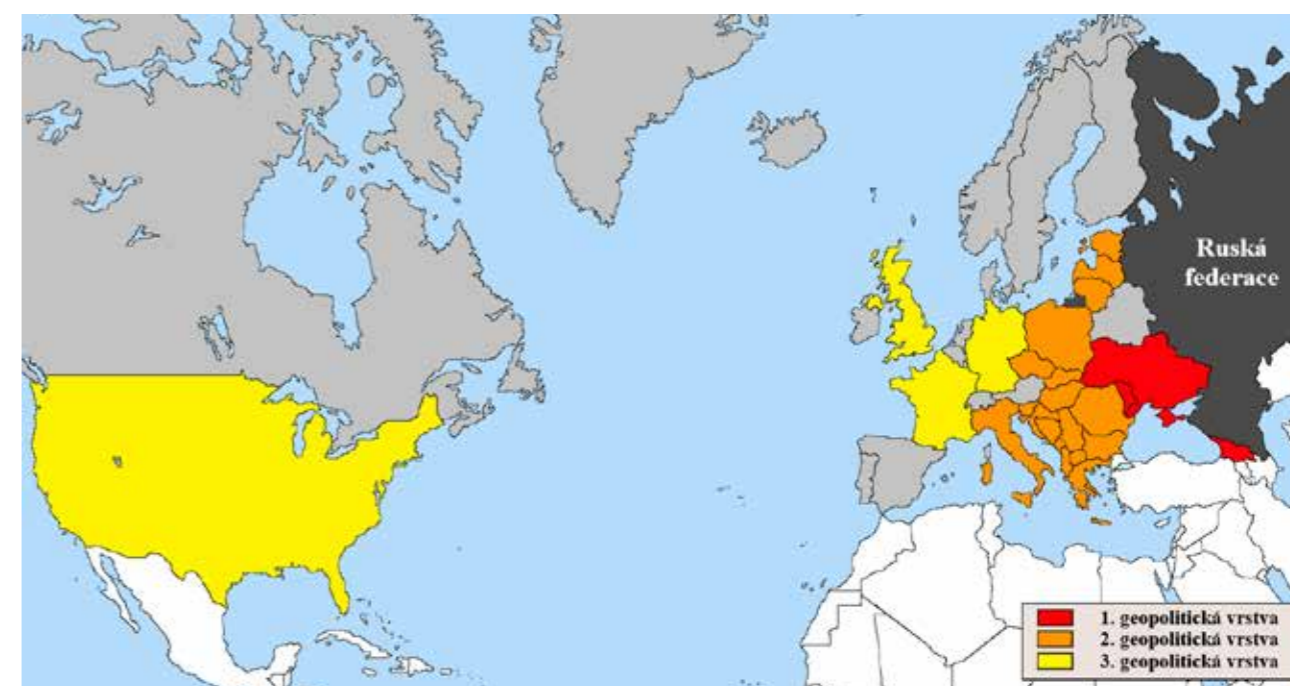
Do *první geopolitické vrstvy* patří Ukrajina, kde je vnímání hybridní války nejintenzivnější a porozumění termínu silně zahrnuje fyzické operace ruských vojáků, příslušníků ruské vojenské rozvědky a její placené i neplacené agentury. Patří sem i Gruzie a Moldavsko, které mají podobnou fyzickou zkušenost s ruským tlakem. Všechny spojuje nejen postsovětská minulost, ale i zájem o integraci do západních institucí, zejména Evropské unie (Ukrajina, Gruzie, Moldavsko) a NATO (Ukrajina, Gruzie). Není náhodou, že na území všech těchto zemí se nachází zamrzlý nebo živý konflikt. Tyto nedořešené konflikty vytváří Ruskem udržované a sponzorované konfliktní souostrovy geopolitického vlivu na vnějším okraji ruské západní hranice, jehož prostřednictvím je schopno regulovat stabilitu svých sousedů. Rusko se v těchto zemích opírá o silná

technologie. Právě ty byly v dějinách válek a mocenských střetů často tím rozhodujícím. Propojenost světa v kybernetickém prostoru při umožnění anonymity aktérů je pro hybridní válku ideálním prostředím. Sběr dat, vytváření hromadných adresářů za účelem cílených řetězových emailů, doplňují alternativní webové stránky a aktivity na sociálních sítích. To vše je velmi levným způsobem boje o představy lidí a proniknutí ke každodennosti našich životů bez ohledu na povolání či věk. Zmíněná trollí farma “Internet Research Institute” ukazuje na snahu pronikat k vědomí lidí (Danyk, Mariarchuk, & Briggs, 2017). Analýza velkých dat, umělá inteligence a rozvoj neuronových sítí posílí vhléd do chování jednotlivců i potenciál pro jejich manipulaci. Účinnost těchto operací již dnes zesilují sociální boti – často nástroje továren na nenávisť. Rozvoj technologií posunuje hybridní válčení do nové roviny a týká se i možností mimo informačně-kybernetickou oblast.

společenství svých stoupců a využívá kulturní prvky a instituty ať už jazykové, etnické, náboženské nebo historické. V těchto třech zemích se Rusko snaží různými metodami zvrátit a diskreditovat prozápadní aspirace. Považuje je za nárazníkové státy, jejichž samotné směřování do NATO nebo EU narušuje ruské cíle. Jedná se o první linii, kde je hybridní válka proti Západu vyjádřena nejfyzičtěji. Má však i podobu informačních, psychologických operací a kybernetických útoků.

K této linii přiléhá pás zemí, které již jsou členy EU a NATO nebo do těchto institucí směřují. Přesto v nich existuje potenciál pro nahodání společenského konsensu nebo v nich má Rusko silné zázemí či zájmy. Rusko se zde zpravidla podporuje mobilizací své agentury - ruskojazyčných společenství, prostředí blízkého bývalým komunistickým elitám, nacionalistické kruhy, hnutí extrémní levice vymezující se vůči Západu či fašizující hnutí vymezující se vůči konceptu liberální demokracie. V řadě zemí pracuje s národní pamětí a historickými mýty. V této *druhé geopolitické vrstvě* se nachází pobaltské státy, které s Ruskem přímo hraničí, avšak vztahují se na ně garance kolektivní obrany č. 5 Washingtonské smlouvy. Kromě přímé hranice jsou zde hlavním kanálem vlivu silná ruská společenství soustředěná převážně do měst. Situace se v každé z těchto zemí mírně liší, převažují

shodné prvky. Do stejné druhé geopolitické vrstvy patří i země střední Evropy, resp. její části – Polsko, Česko, Slovensko a Maďarsko. Situace v těchto zemích se liší výrazněji. V každé z nich lze ovšem nalézt společenské skupiny a politické síly vymezující se vůči konceptu liberální demokracie, EU resp. mytickému Bruselu, NATO a stejně mytickému Washingtonu, Berlínu a jeho migrační politice atd. Zranitelnost je nejnižší v Polsku a nejvyšší v Maďarsku (Globsec, 2017). V této geopolitické vrstvě se nachází i státy bývalé Jugoslávie, kde je možno hovořit o jazykové blízkosti a zejména v pravoslavných zemích i silnější rezonanci myšlenky slovanské vzájemnosti. I zde se situace silně liší s tím, že základnami ruského vlivu jsou Srbsko a Republika Srbská v BiH. Do druhé

Obr. 2: Geografie hybridní války

geopolitické vrstvy patří i Itálie a Řecko. V Itálii a Řecku je tradiční proruská afinita daná kulturními vlivy i ekonomickými vztahy. V obou zemích se výrazně projevila dluhová a bankovní krize, v obou se snížila společenská koheze a posílily skupiny s protestním potenciálem a proměnily se narativy vůči EU. V obou těchto zemích byl historicky silný komunismus i fašismus. V obou si slušné pozice vybudoval ideolog neo- Eurasianismu Alexandr Dugin, který italský fašismus a jeho teoretiky jako Julius Evola vždy uváděl mezi významnými ideovými zdroji svého hnutí (Savino, 2015). Hybridní válka v této zóně představuje primárně politické, psychologické, informační a kybernetické operace. V zemích hraničících s Ruskem je i její fyzická podoba zřejmá (demonstrace síly, provokace, vojenská cvičení).

Třetí geopolitickou vrstvu tvoří USA, Francie, Německo a Británie – hlavní tvůrci evropské a atlantické politiky. Zde se Rusko snaží působit anonymně, primárně skrze sociální sítě a kybernetické útoky, ale neváhá přikročit ani k financování vybraných politických sil. Nedisponuje zde přirozenou vlivovou základnou, zapojuje proto privátní lobbistické subjekty, u nichž si kupuje služby směřované zpravidla na získávání informací (mj. Cambridge Analytica) nebo ovlivňování veřejného mínění (mj. Ketchum). Přes svou skrytost jsou tyto aktivity dokumentovatelné. V této geopolitické vrstvě je hybridní válka spojena spíše s informační válkou a zpravodajskými operacemi. Od druhé geopolitické vrstvy se liší globální geopolitickou relevancí a absencí přirozených místních proxy sil.

Tato geografie neznamená, že jiných zemí se ruské působení netýká. Spojence Rusko nalézá v neutrálním Rakousku a Finsku, s kybernetickými útoky a dalšími operacemi mají zkušenost Finsko, Švédsko nebo Nizozemsko či Belgie. Ta se navíc potýká s rozsáhlými zpravodajskými aktivitami souvisejícími se sídly EU a NATO v Bruselu.

Geografii hybridní války bychom mohli doplnit i o čtvrtou, globální vrstvu. Informační válka, využití nelegálních metod nebo aktivity ruským státem podporované bezpečnostní agentury Wagnerovci v Sýrii, Libyi, Středoafričké republice, Venezuele, snahy o ovlivnění voleb v Indonésii a další aktivity jinde dokládají snahu o rozšiřování aktivit za horizont euroatlantického prostoru.

Specificky vnímají povahu hybridní války *vojenští experti* z USA. Většina z nich se k termínu dostali skrze studium teoretických prací a hybridní válku vnímají přirozeně z operačně-taktického pohledu. Snaží se ji strukturovat a přesněji definovat. Naráží ale na nejasnost pojmu, což vede k polemice o jeho užitečnosti. Válka je v jejich pojetí specifickou, v čase ohraničenou plně organizovanou aktivitou, vybočením z normálu.

Ruské pojetí hybridní války se od Hoffmanova konceptu liší. Jde o prodloužení dávné emancipační snahy Ruska vůči Západu (Kurfürst, 2018). Její ohraničení v čase není důležité a v průběhu ruských dějin tato „civilizační válka o centralitu a superioritu“ získávala různé podoby a různá jména. Porážka ve Studené válce v Rusku jen dále posílila konceptualizaci války jako historického socio-politického fenoménu. Západní diskuse se zaměřuje na vojensko-taktické a operační aspekty hybridní války, zatímco Rusové o ní uvažují mnohem strategičtěji a abstraktněji. V Hoffmanově pojetí jsou hybridizovány vojenské aktivity a taktiky. Ruská „gybridnaja vojna“ používá vojenské prostředky jen jako doplněk mnohem širší strategie (Fridman, 2018). Skutečným kolbištěm je informační prostor a hodnotové pole civilizačních představ, o které se opírá morálka a koheze společnosti. Primárně nemíří na ovládnutí území. Snaží se zmocnit představ a

proměnit je ve svůj prospěch. Zasahuje do politiky, kultury, sociální koheze a ekonomiky. Ruská hybridní válka je sofistikovanou cestou jak narušit vnitřní konstrukci západních demokracií působením na jeho slabiny; často etnické, sociální, ekonomické, politické dělicí linie společností. Jako robustní a autokratický hráč může její potenciál plně rozvinout, protože bez větších omezení ovládá média, „nevládní“ sektor i ekonomické subjekty. Demokracie, jejichž hlavní charakteristikou je neustálý a trvale medializovaný politický konflikt a kde řada aktérů jedná nezávisle na vládě, jsou lákavým cílem.

Jak jsme si ukázali, pojem hybridní války má více výkladů. V Česku jeho kritici poukazují na to, že jde jen o informační válku a řada prvků hybridní války chybí. V této argumentaci však dochází nejméně ke dvěma významným nedorozuměním. Ruská hybridní válka není operačně-taktickým bojem, ale mnohvrstevnatým působením proti civilizačním hodnotám a vědomí společnosti, do něž je zapojen ruský stát vč. jeho silových složek. Druhým nedorozuměním je dojem mnoha relativizátorů hybridní války, že cílem konfliktu je Česko. Omyl v tomto základním východisku vede k dalším chybným závěrům. Ruským cílem je hodnotový základ západních liberálních demokracií, koheze Západu vyjádřená především v existenci NATO a EU.

JAK RUSKO DOSPĚLO K HYBRIDNÍ VÁLCE?

Rozsáhlý asymetrický hodnotový střet Ruska se Západem nezačal Majdanem. Podobnost hybridní války s aktivitami Sovětského svazu za války Studené není náhodná a vybízí k řadě otázek. Je Rusko mocností, již je asymetrický způsob válčení vlastní? Jak se stalo, že země, která

chtěla po konci Studené války vybudovat společný „evropský dům“ a integrovat se do západních struktur, se znovu ocitla v konfliktu se Západem? Jak Rusko dospělo k hybridní válce? Jaké cíle si ruské vedení v tomto konfliktu vytklo? Na tyto otázky se pokusíme odpovědět v této části.

Ruská geopolitická kultura a starší tradice asymetrického působení

U počátků ruské geopolitické kultury stála interakce s Mongolskou říší, dědictví po Byzanci s vizí „třetího Říma“, pocit zaostalosti a zároveň síly plynoucí z bezprecedentní územní expanze a potřeba emancipace vůči Evropě. Před petrovskými reformami hrálo Rusko roli trochu záhadné orientální mocnosti, jejíž bohatství a schopnosti bylo výhodné mít na své straně. Petr Veliký Rusko europeizoval. Usiloval o technologie, inovace a znalosti potřebné k tomu, aby mohl vybudovat silné Rusko, schopné se postavit i Evropě (Švankmajer, 1999). Jeho europeizace probíhala asijskými metodami – shora a do značné míry násilně. Územní velikost a imitování Evropy vedly k tomu, že část ruské společnosti začala poukazovat na ponížení Evropou. Pocit méněcennosti a zaostalosti kompenzovala rozloha i vojenská síla. Porážka Napoleonovy armády zahájila dlouhou cestu emancipace Ruska. Ruská filosofie dějin a geopolitické myšlení jeho intelektuálů jsou naplněny úvahami o duchovním (nikoli nutně vojenském) vítězství nad Západem. V tomto civilizačním boji proti silnějšímu soupeři se Rusko často uchýlovalo k asymetrickým metodám. Od počátku 19. století poukazovali jeho vlivní myslitelé na zkaženost, neudržitelnost a inferioritu západních hodnot ve srovnání s domnělými mnohem čistějšími hodnotami ruskými. Při jejich formulování si však Rusko vypůjčovalo evropské vzorce, které přizpůsobilo na svůj terén a použilo proti Evropě. Na myšlenkách německého idealismu stál panslavismus, který byl využit k

rozkladu okolních impérií zevnitř (Osmanské říše, Habsburské monarchie a částečně i Pruska) skrze národnostní politiku. Rozkladná etno-konfesionální mobilizace Slovanů ukazovala, že asymetrický atak je účinnější než otevřený střet. Daniljevského „Rusko a Evropa“ nebo Trubeckého „Evropa a lidstvo“ byly pojednáními o tom, jak by se Rusko mělo postavit Evropě. Zatímco Daniljevskij nabádal, aby stanulo v čele Slovanstva, Trubeckoj o čtyři desetiletí později vyzýval, aby se postavilo do čela celého „lidstva“, jímž měl na mysli kolonizované národy, asijské země a další síly, které mohly mít důvod k pocitu inferiority a nenávisti vůči Západu. Rusku nešlo o konkrétní vítězství v jedné válečné operaci. Šlo o konflikt hodnotový, který považovalo za existenciální. Již v učebnici Imperiální Mikulášovy vojenské akademie z r. 1899 je možno se dočíst, že „Válka je boj o přežití. Je zvláštním způsobem boje, v němž slabší kultura zaniká a uvolňuje místo kultuře silnější“. Sovětský komunismus tento boj postupně globalizoval. Hnutí bolševiků opět založené na ideologii vypůjčené v Evropě a přizpůsobené na ruské poměry si kladlo za cíl vybudování nové společnosti na nových hodnotových základech. Samotný úspěch bolševiků byl výsledkem německé hybridní taktiky: diverze pomocí podpory „odhodlaného hnutí s protestním potenciálem“, jež rozložilo carský stát zevnitř. Diverzní metody si antisystémová skupina politických revolucionářů neváhající sáhnout k metodám lži, zabíjení a terorismu, ponechala i poté, co získala moc.

Sovětský svaz: politická válka a hybridní strategie

Po převratu se hybridita stala podstatou geopolitické kultury země. Bolševici v roli představitelů státu rozvíjeli spolupráci s politickým vedením evropských zemí a usilovali o jejich uznání. Titíž bolševici coby představitelé komunistické strany usilovali o zničení stejných partnerů prostřednictvím „vývozu revoluce“ (Wesson, 1974, str. 95). Metodou boje bylo asymetrické působení s cílem rozložit nepřítele zevnitř bez otevřeného střetu. SSSR si kupoval vliv a vytvářel široce rozvětvenou síť ideologické války. Její páteří se od r. 1919 stala na několik let Kominternu. Operace byly skryté, využívaly vnitřních rozporů v západních společnostech vč. poválečné sociální a ekonomické nerovnosti mezi lidmi, společenskými vrstvami i státy.

Na druhém sjezdu Kominterny v r. 1920 byl přijat programový dokument, v němž se uvádí, že „V téměř všech zemích Evropy a Ameriky vstupuje třídní boj do etapy občanské války. V těchto podmínkách komunisté nemohou důvěřovat buržoaznímu právnímu systému. Je jejich povinností všude vytvářet paralelní nelegální aparát, který by pomohl straně v rozhodujícím okamžiku naplnit dluh vůči revoluci“ (Komintern, 1920). Kominternu zahájila z Moskvy rozhlasové vysílání a začala zakládat školící centra pro budoucí komunisty, kteří měli vést ozbrojená povstání. V r. 1920 připravovali bolševici převrat v Polsku, Maďarsku, Itálii, Československu a Rumunsku. Rudá armáda se pokusila neúspěšně sovětizovat severní provincii Persie, Gilan. Na jaře 1921 přesvědčil Lenin politbyro, aby přijalo plán (neuskutečněné) vojenské operace na ovládnutí Istanbulu. V létě téhož roku vpadla Rudá armáda do Mongolska. Bolševici štědře financovali činnost komunistických stran na Západě a antikoloniálních hnutí na Východě“ (Zubov, 2014). Pokusili se o převrat v Sasku (březen 1921), v Hamburku (říjen 1923), Bulharsku a v Krakově (1923), Estonsku a Albánii (1924). Člen Kominterny, plukovník Rezanov zveřejnil tajné dokumenty vypracované bolševiky vč. „Plánu revolučního díla komunistické strany“, který shrnuje úkoly bolševických organizací v jiných zemích. Na dlouhém seznamu nalezneme aktivity jako: „Podpora šovinistických hnutí a těch, kteří hlásají národní nenávisť“; „nepokoje s cílem vyprovokování mezinárodního konfliktu; „atentáty proti představitelům cizích zemí“; „kompromitace představitelů místní moci“; „protivládní nepokoje“; „sabotáže a stávky...“ (Rezanov, 2014).

Bolševici pracovali i se zeměmi třetího světa. Již v r. 1920 Zinovjev na Sjezdu národů východu vyzýval: „Bratři, zveme vás především ke svaté válce proti britskému imperialismu“. V řadě zemí vč. Číny a Indie začaly komunistické myšlenky rychle získávat příznivce. Mongolsko se postupně stávalo protektorátem SSSR. Jako základny pro své operace využíval SSSR často sovětské ambasády. Kominternu Stalin časem odsunul na druhou kolej. Operace zpravodajců sovětského státu lépe kontroloval. Vedle této podvratné snahy rozvíjel SSSR bohatou vojenskou (nelegální a z velké části utajenou) spolupráci s Německem - další mocností, která se snažila rozbořit versailleský pořádek.

Pro skrytá aktivní i pasivní opatření, jež měla oklamat nepřítele, se v sovětských silových strukturách vžil termín „maskirovka“. Řada defektorů uváděla, že sovětské tajné služby běžně pracovaly s únosy, vraždami, sabotážemi a podporou guerillových uskupení. Ačkoli od poloviny 20. do poloviny 30. let Stalin především konsolidaci moc uvnitř SSSR, i v té době probíhaly ofenzivní operace v zahraničí. Rozsáhlý program měl získávat vlivné osobnosti Západu, pro něž oddělení propagandy organizovalo pobyty v SSSR plné „potěmkinovských vesnic“. Do evropského dění se SSSR zapojil zásahem do španělské občanské války v r. 1937 a o dva roky později rozpoutáním Zimní (rusko-finské) války. Rudá armáda tehdy, zcela podle dnešních měřítek hybridní války, ostřelovala pod falešnou vlajkou vlastní ruskou pohraniční vesnici Mainila. Po incidentu obvinil SSSR z útoku Finsko a zahájil proti němu válku. Incident byl následně pečlivě vyšetřen a i z ruské strany došlo k doznáním, že šlo o bojovou lest.

Dohoda s Hitlerem i poválečná praxe Studené války vyjevily relativnost komunistických principů a ideálů. Po válce Stalin opět vrhl sílu státního aparátu do oblastí propagandy a manipulace s představami sovětské i světové veřejnosti. Vznikal systém sovětských satelitů a SSSR působil i ve třetím světě, kde podporoval osvobozenec a protestní hnutí. Aktivity sovětských zpravodajských služeb byly natolik masívní, že jen v průběhu prvních let Studené války byly schopny umístit mnoho svých agentů přímo ve zpravodajských službách většiny evropských zemí (Andrew & Gordievsky, 1990, str. 403). SSSR zapojil do politické a ideologické války mimo jiné kulturu, média, ekonomiku a další oblasti,

kteří na Západě existovaly relativně nezávisle na státu. Se zahraničím jednal podle tří různých vzorců. Jiné taktiky užíval ve vztahu k socialistickým satelitům, jiné vůči kapitalistickým zemím a jinak jednal s kolonizovanými zeměmi, resp. zeměmi třetího světa. Společným jmenovatelem bylo zapojení tajných služeb a skrytých operací.

Epizody Studené války, které by mohly sloužit jako modelové „hybridní operace“, byly vesměs dobře popsány: části války v Koreji, přepadení

Československa, vietnamská válka, invaze do Afghánistánu, operace v Africe i Latinské Americe. Na řadě hybridních operací se podílely sovětské satelity vč. Československa. Ilustrativně stojí za zmínku počátek sovětské invaze do Afghánistánu v r. 1979, kdy se cca 700 sovětských vojáků převlečených do afghánských uniforem bez vyhlášení války zmocnilo v Kábulu klíčových administrativních budov. Tyto konflikty doprovázela aktivní opatření, zpravodajské operace, korupce, dezinformace, terorismus nebo zapojení organizovaného zločinu.

Degenerace vztahu Ruska a Západu: od spolupráce ke konfrontaci

Po skončení Studené války se postsovětským prostorem rozlila vlna sympatií ke všemu západnímu a politiku ovládlo přesvědčení o vítězství liberální demokracie. Toto nadšení se týkalo i části ruské společnosti a nových politických elit. Ruské vedení se pustilo do transformace společenského systému po vzoru západních demokracií a hledalo možnosti spolupráce se Západem. K euforii se však nepripojila významná část společnosti, která přišla o své výhody a jistoty a navíc cítila prohru ve Studené válce jako ponížení. Další část se neuměla přizpůsobit novým podmínkám a divoká privatizace je jen utvrdila v jejich přesvědčení o „zločinné“ povaze nové doby. Vysoké transformační náklady, divoká privatizace, pád životní úrovně a nespokojenost vynesly do poslaneckých lavic politické síly, které usilovaly o návrat k sovětským pořádkům včetně velmocenské politiky. Nadšení pro sblížení se Západem se začalo v polovině 90. let vytrácet a silící protizápadní postoje uvnitř Ruska zase vedly k tomu, že v bývalých satelitech i většině postsovětských zemí ovládla zahraniční politiku snaha integrovat se do politických, bezpečnostních i ekonomických struktur Západu.

Rusko brzy označilo rozšiřování NATO za expanzi namířenou proti němu. Rozšiřování se stalo jedním z prvních nezadržitelných procesů, které stahovaly Rusko do stále ostřejší konfrontace se Západem. Na ně navázala angažovanost NATO na západním Balkáně, odstoupení USA od bilaterální smlouvy z dob Studené války o omezení systémů protiraketové ochrany ABM. Ruská frustrace z neschopnosti zabránit těmto procesům pokračovala i po nástupu Vladimíra Putina, bývalého agenta KGB, do prezidentského úřadu v r. 2000. Vůči Západu zvolil obezřetný, nikoli však nepřátelský postoj. Po teroristických útocích 11. 9. 2001 se rozhodl pro sblížení s G. Bushem s cílem

o obnovení americko-ruské bipolarity, která by však měla kooperativní podobu. Již o dva roky později se Rusko marně snažilo zabránit zásahu USA v Iráku a téhož roku bylo do NATO přijato dalších 7 zemí. O deset zemí se rozšířila EU. Tyto zásadní změny posílily demokratizační procesy na postsovětském prostoru. V r. 2003 se v Gruzii uskutečnila revoluce růží a o rok později se Rusku nepodařilo prosadit v ukrajinských prezidentských volbách proruského kandidáta. Lidové protesty proti zmanipulovaným výsledkům voleb nazvané oranžovou revolucí, považovalo ruské vedení za svou prohru s politickými technologiemi Západu na území svého výsostného vlivu. Tehdy začalo vnímat Západ především jako nepřítele a podnikat kroky k protiofenzivě. Vládní elita se proměňovala. Posílily protizápadní konzervativní kruhy zpravidla ze silových struktur. Po revoluci růží a oranžové revoluci přišla v r. 2005 karafiátová revoluce v Kyrgyzstánu, na niž navázaly krvavě potlačené nepokoje v Uzbekistánu. Kontext dotvářela libanonská „cedrová revoluce“. Ruský režim se cítil stále silněji ohrožen. V. Putin ve svém každoročním vystoupení k parlamentu označil v r. 2005 rozpad SSSR za největší katastrofu 20. století (Putin, 2005). Jeho projev na Mnichovské bezpečnostní konferenci v r. 2007 byl varováním (Putin, 2007).

V této situaci začaly USA vyjednávat s Českem a Polskem o rozmístění prvků protiraketové obrany. Rusko tento obranný systém, nastavený proti hrozbě z Iránu, považovalo za útok proti svému raketovému a jadernému potenciálu. V únoru 2008 USA a většina zemí EU uznaly nezávislost Kosova a v dubnu na summitu NATO v Bukurešti vyšli spojenci částečně vstříc dlouhodobému přání Gruzie a Ukrajiny; neschválili sice Akční plán členství, ale v prohlášení alespoň uvedli, že obě země se v budoucnu mohou

stát členy NATO (Bucharest Declaration, 2008). Druhý den summitu vystoupil v rámci Rady NATO – Rusko prezident Putin, jemuž končilo druhé prezidentské období, a uvedl, že „rozšíření NATO k ruským hranicím by bylo přímou hrozbou bezpečnosti Ruska“. Na uzavřeném jednání také vyjádřil názor, že „Ukrajina není suverénní země, ale slepenec“. O cca 4 měsíce později Rusko podniklo vojenskou invazi do Gruzie a obsadilo přibližně 20 procent území malého jižního souseda. O další čtyři měsíce později, v zimě přerušilo dodávky plynu Ukrajině. Rusko demonstrovalo, že těmto zemím nehodlá integraci do západních struktur umožnit.

V r. 2009 byla v Praze odstartována nová sousedská politika EU vůči šesti zemím postsovětského prostoru – Východní partnerství. V jejím rámci mohly tyto země nastoupit cestu „politické asociace a ekonomické integrace“ s EU. Čtyři z nich (Arménie, Gruzie, Moldavsko a Ukrajina) zahájily jednávání o Asociačních smlouvách a hluboké a prohloubené zóně volného obchodu. Rusko neslo tyto procesy s nelibostí, ale své pozice nedramatizovalo. Komplikoval se však širší kontext. V r. 2010 začaly v arabském světě protesty, které vyústily v tzv. „arabské jaro“ – pád řady autoritářských režimů pod tlakem ulice. V Rusku bylo arabské jaro vnímáno v kontextu rozsáhlých protestů proti manipulaci voleb do Státní dumy v r. 2011, jež pokračovaly i po prezidentských volbách na jaře 2012.

Proměna ruských schopností – mezi konflikty s Gruzii a Ukrajinou

Ruské vojenské schopnosti byly vždy hodnoceny především podle reálných výkonů v akci, jakkoli i cvičení, zbrojní akvizice a rozpočet byly důležitými ukazateli. Zejména první, ale i druhá válka v Čečensku (1996, resp. 1999) vyjevily krizi silových struktur. Agrese proti Ukrajině v r. 2014, ukázala výrazné zlepšení. Mnozí analytici hledají stopy hybridní války už v konfliktu proti Gruzii v r. 2008 (Kříž, Bechná, & Števkov, 2016). Srovnání ruských schopností mezi r. 2008 (válka proti Gruzii) a r. 2014 (anexe Krymu a válka na východní Ukrajině) ukazuje, že hybridní válka v operačně-taktickém smyslu se stala součástí ruské vojenské praxe až po r. 2008.

Konflikt mezi Gruzii a Ruskem byl velmi pečlivě popsán jak ve zprávě nezávislé mezinárodní vyšetřovací komise (Tagliavini, 2009), tak vojenskými

Inaugurace V. Putina do třetího prezidentství proběhla v napjaté atmosféře.

Série barevných revolucí v postsovětském prostoru a arabské jaro vylekaly i autoritářská vedení Běloruska a Kazachstánu, která dosud odolávala tlaku Ruska na integraci. Demokratizační procesy vnímaly (stejně jako ruské vedení) jako existenční hrozbu. Společná obava nakonec vedla k dohodě o ekonomické integraci. Ještě v r. 2011 zveřejnil V. Putin stať, v níž vykreslil vizi eurasijské integrace (Putin, 2011). Eurasijská unie měla být protiobrazem EU. Moskva věřila, že do ní výhledově začlení Ukrajinu a další postsovětské země. V dubnu 2013 ruské vedení zaznamenalo, že země Východního partnerství, které podepíší dohody s EU, se nebudou moci připojit k Eurasijské ekonomické unii (EAEU)⁷. Moskva zahájila nátlak na příslušné země, aby od podpisu dojednaných dohod upustily (Kurfürst, 2014).. Tlaku podlehl nejprve prezident Sarkisjan a rovnou ohlásil vstup Arménie do EAEU. Proruský ukrajinský prezident Janukovyč oznámil, že smlouvy s EU nepodepíše, až na poslední chvíli na summitu Východního partnerství. Na Ukrajině se vzedmula vlna protestů - Majdan. Sílicí demonstrace a použití násilí proti demonstrantům vedly k útěku Janukovyče ze země. Rusko vnímalo události geopoliticky a odpovědělo agresí. Ožila „hybridní válka“.

analytiky (Kofman, 2018). Šlo převážně o tradiční operaci s využitím těžké techniky. Už tehdy se Rusko snažilo o prosazení svého narativu v informačním prostoru. Tvrdilo, že konflikt spustila gruzínská strana, že Rusko muselo bránit napadená rusky mluvící společenství a že Západ jednal podobně v Kosovu v r. 1999. Zapojení prokremelských novinářů a ovlivňování mediálních výstupů doplnila spíše neúspěšná snaha proniknout do informačního prostoru na Západě. Stejně tak Rusové do konfliktu poprvé zapojili kybernetické útoky. První, směřovaný proti webu prezidenta, proběhl již tři týdny před invazí. Rusové byli schopni vyřadit z provozu 38 gruzínských stránek včetně webů prezidenta, MZV, národní banky, parlamentu, nejvyššího soudu nebo energetických sítí (Řehka, 2017). Útoky byly centrálně koordinovány. Jedním z ruských úspěchů bylo vyřazení vysílacích

sítí, které způsobilo dočasný informační *blackout* gruzínské vlády i veřejnosti. Cílem tehdejšího konfliktu byla nepochybně změna režimu v Tbilisi, k níž však nedošlo. Rusko vyhrálo konvenční válku, při níž použilo prvky informačního a kybernetického válčení. Konflikt na ruské straně vyjevil řadu nedostatků. Zastaralá těžká technika, rozpačitý výkon letectva a slabá koordinace sil mohly vést k vítězství jen díky přečíslení a ještě slabšímu výkonu soupeře. Operace byla silným podnětem k reformě ruské armády a mentálnímu přerodu od přesunů těžké techniky k moderním metodám bezkontaktního vedení konfliktu. Konflikt v Gruzii nebyl ukázkou hybridního válčení.

Válka na Ukrajině se od rusko-gruzínské „pětidenní války“ lišila. Zhroucení Janukovyčova režimu znamenalo nejen ztrátu vlivu, ale především hrozbu přelití občanské nespokojenosti do Ruska, kde byly v čerstvé paměti protesty z r. 2012. V. Putin se rozhodl zaútočit proti Ukrajině a potažmo Západu, masívní informační ofenzívou diskreditovat dění v Kyjevě a mobilizovat patriotismus v ruské společnosti.

Scénáře operace na Ukrajině vč. anexe Krymu byly evidentně k dispozici a část jich byla i zveřejněna. Mohly být proto spuštěny prakticky okamžitě. Premiér Medveděv hned 22. 2. oznámil, že má RF vážné obavy o osud ruskojazyčného obyvatelstva (přítom v oblastech, kde se vyskytovalo, panoval klid). Ruské vedení zřejmě nejprve zvažovalo ambiciózní pokus o vytvoření „Novoruska“. Mělo jít o odtržení celé jihovýchodní části Ukrajiny (Doněcké, Luhanské, Charkovské, Dněpropetrovské, Záporožské, Chersonské, Nikolajevské a Oděské oblasti spolu s Krymem). Plánem se měl zabývat sjezd jihovýchodních oblastí Ukrajiny v Charkově, který však tuto agendu odmítl (Fjodorov, 2019). Krym však představoval zvláštní kategorii díky silné ruské komunitě, mohutné vojenské přítomnosti i strategickému významu pro dominanci v Černém moři. Zmocnit se poloostrova s mocnou ruskou základnou⁸ nebyl složitý úkol. Šlo však o to, učinit tak beze ztrát a dodat anexi legitimitu. Hned 22. 2. vznikla na Krymu domobrana a brzy poté začali zelení mužiči obsazovat administrativní budovy a komunikace. Neoznačené ruské jednotky obklíčily základny ukrajinské armády a vyzvaly zmatené ukrajinské síly ke klidu. Začalo se hovořit o referendu, které se mělo konat 25. května. Na konci února obsadili

neoznačení ozbrojenci letiště v Simferopolu a státní televizi (Buchar, 2017). Na Krym se přesouvaly další síly z Ruska a v blízkosti ukrajinské hranice začalo rozsáhlé vojenské cvičení. Teprve den poté zažádal V. Putin ruský parlament o mandát k vyslání sil na Ukrajinu. Ruské vedení vč. prezidenta Putina přesto přítomnost ruských vojáků vehementně popíralo a otevřeně lhalo. Ukrajina jako oběť byla vnitřně rozvrácená, zastrášovaná mohutným vojenským cvičením i diplomatickou ofenzívou ruské vlády a dezorientovaná. Rusko žádnou válku nevyhlásilo. Nikdo nemohl s jistotou tvrdit, že zelení mužiči byli ruskými vojáky. Ukrajinské bezpečnostní složky i státní správa byly navíc prostoupeny lidmi navázanými na Janukovyče i přímo na ruský stát. Na Krymu se objevily nové elity. Často šlo o pochybné osoby napojené na ruské zpravodajce nebo organizovaný zločin. Operace probíhala natolik hladce, že ruské vedení urychlovalo připravený kalendář. Referendum bylo posunuto na 30. a poté dokonce na 16. března. Vyvrcholením anexe byl projev V. Putina ze dne 18. března 2014 (Putin, 2014). Rusko uznalo platnost referenda a již 21. března byl Krym oficiálně anektován. Rusko porušilo celý seznam mezinárodních závazků a právních aktů. Odcizilo sousednímu státu nejen strategicky nesmírně cennou část teritoria, ale také obyvatelstvo a mnoho majetku. Ruská operace tím teprve začínala.

Paralelně s Krymem, kde úřadovali zelení mužiči, zahájily v Rusku místní vojenské správy, FSB a organizace veteránů nábor dobrovolníků pro boj na Ukrajině. Zájem o vybrané specializace ukazoval, že plány zahrnovaly vytváření neoficiálních armád na území budoucího Novoruska. Mobilizovány byly i nejružnější proruské skupiny na území Ukrajiny, které organizovaly nepokoje a potyčky s pořádkovými silami s cílem podnitit odtržení od Ukrajiny. Jádro násilníků tvořily skupiny tzv. „ruských turistů“ – drobných kriminálních, fotbalových fanoušků či nacionalistů z přilehlých oblastí Ruska. Rozsáhlejší aktivity se však na východ Ukrajiny přenesly až po dokončení anexe Krymu. Od dubna již proudily na východ Ukrajiny také skupiny osvědčených „zelených mužičků“ – neoznačených příslušníků ruských ozbrojených sil (Fjodorov, 2017). Mezi povstalci vznikaly lokální armády, které obsazovaly administrativní budovy. Konflikt se prohluboval a ukrajinské síly stavěly na odpor sílicímu tlaku. Na silové akce navázal

⁷ Bylo zřejmé, že země nemohou mít dva různé celní sazebníky a dvě sady norem. Skutečně platilo, že země si musely vybrat, zda chtějí být asociovány s EU nebo se stát členem Eurasijské unie.

⁸ Základna v Sevastopolu byla dimenzována na 25 tis. vojáků, 132 obrněných vozidel a 22 letounů. Na počátku konfliktu zde bylo 14 – 16 tisíc mužů ve zbrani, počet byl postupně navyšován.

politický proces v podobě vyhlášení samostatnosti tzv. „Doněcké lidové republiky“ a tzv. „Luhanské lidové republiky“. Květnová referenda legitimizovala nový stav. Bojové operce neformálních skupin stále vydatněji podporovaných ruskou armádou zahrnovaly těžkou techniku. Jak ukázalo sestřelení civilního letadla malajských aerolinií MH17 v červenci 2014, separatisté získávali z Ruska i sofistikované zbraňové systémy. Dále přicházely posily v podobě ruských „vojáků na dovolené“. V listopadu 2014, kdy se konaly v obou entitách „volby“, bylo na straně rebelů až 7 tis. ruských vojáků a 40 – 50 tis. dalších posil připravených za hranicemi.

Ruskojazyčným informačním prostorem se šířily statě o historickém „Novorusku“ a imperiální protoideologie Ruského světa podpořená ruskou pravoslavnou církví. Mobilizovaly se nejrůznější skupiny spjaté s imperiální agendou Ruska, které nabízely stále nové narativy ospravedlňující agresí. Rusko rozvinulo cílenou informační kampaň státu. Její součástí byly narativy o tom, že „Krym vždy patřil Rusku a Chruščov jej Ukrajině daroval“, o „fašistické juntě v Kyjevě“, „banderovcích“ a mnoho dalších. Internetem se šířily lživé fotografie a informace mučení či zabitých dětí pořízené v Čečensku nebo na jiných místech a v jiné době. Obrázky doplňovaly smyšlené příběhy útočící na psychologii čtenářů či diváků vzbuzující nenávist vůči Ukrajině. RT, Hlas Ruska, Sputnik, tiskové agentury TASS nebo RIA Novosti tvořily páteř infrastruktury, která měla prosadit ruský narativ. Tato

Rusko a hybridní válka jako metoda

Od rozpadu SSSR se ruští vojáci učili moderní válečné teorii a praxi především studiem západní diskuse a operací NATO nebo USA (Pouštní bouře, Spojenecká síla, Irácká svoboda, Trvalá svoboda aj.). Ač přicházeli s opoziční a sebestřednou interpretací těchto konfliktů, pečlivě je studovali. Sledovali schopnosti elektronického boje USA/NATO nebo nasazení soukromých agentur USA jako např. Blackwaters v Iráku. Tyto nástroje si vlastním způsobem osvojovali. Již v 90. letech se někteří ruští politici i generální štáb zamílovali do geopolitiky, jejímž „guru“ se stal excentrický Alexander Dugin. V ruském prostředí byl znovuobjeven ruský vojenský teoretik bílé emigrace Jevgenij Messner, který ve svých pracích „Mjatež – imja tretěj vsjemirnoj“ (1960) a „Mjateževojna“ (1971) rozpracoval principy hybridního válčení. Messnerovy práce šířili lidé ze silových složek a ideologové typu

„systémová“ média doplnila armáda placených i neplacených „trollů“. Zároveň byla zaznamenána řada kybernetických útoků proti ukrajinským vládním cílům. Politickou, vojenskou, informační, psychologickou a kybernetickou ofenzívu doplnily ekonomické sankce. Diplomatická ofenzíva přicházela v mezinárodních organizacích i na jednání s vlastními verzemi událostí, vlastními návrhy (federalizace Ukrajiny) i interpretací mezinárodního práva (lawfare).

Rusko na Ukrajině v r. 2014 rozvinulo celý instrumentář hybridní války v jejím operačně-taktickém pojetí. Operace prokázaly zlepšení vojenských schopností, vysoký stupeň koordinace, využití moderních prostředků, nový důraz na skrytost, práci s nevládními aktéry a především informační a psychologické operace. Reforma armády započatá v r. 2008 přinesla plody. Svých politických cílů však Rusko nedosáhlo. Na Ukrajině nedošlo porážce revoluce důstojnosti a Ukrajina nakonec ratifikovala Asociační smlouvu s EU. Díky houževnatému ukrajinskému odporu i tlaku mezinárodního společenství byl separatismus zastaven na východě země. Novorusko zůstalo jen nekoloniálním snem ruských neo-sovětských nostalgiků. Agrese stmelila většinovou ukrajinskou společnost a přispěla k dotvoření moderního ukrajinského národa. Přesto se Rusko zmocnilo strategicky důležitého Krymského poloostrova a vytvořilo na východě Ukrajiny konflikty, skrze něž může trvale zaměstnávat a oslabovat vládu v Kyjevě.

Dugina nebo I. Panarina, kteří je doplnili o diskusi o síťových a informačních válkách. Pod vedením gen. Machmuda Garejeva byl vydáván zvláštní časopis „Informacionnyje vojny“ a Rusové začali postupně obnovovat glasností zdevastovaný aparát propagandy a studovat její nové technologické možnosti. Studovali i expertní debatu na Západě. Hned první Hoffmanovy články k hybridnímu válčení byly přeloženy a přetištěny v odborných časopisech. Ruské expertní prostředí termín „hybridní válka“ dlouho používalo jen v referenci na debatu na Západě a ve vlastní diskusi užívalo termíny asymetrická nebo nelineární válka. Tou se z různých pohledů zabývali autoři jako V. Komov, A. Prochanov, S. Nikanorov, S. Kurginjan nebo S. Karjakin. „Strategii nepřímého působení“ často prezentovali jako „poučení z aktivit Západu“.

Některé jejich teze shrnul a systemizoval náčelník generálního štábu Valerij Gerasimov ve své dnes již notoricky citované stati „Cennost nauki v predvideniji“ (Hodnota vědy je v předvídání) publikované v r. 2013 v únorovém čísle časopisu Vojenno-promyšlennyj kurjer. Gerasimov popisoval nový způsob válčení, který podle něj praktikuje Západ a jehož těžiště leží mimo konvenční vojenské operace. Podle něj ve 21. století dochází k erozi hranice mezi válkou a mírem. Války se nevyhlašují, ale jakmile jsou zahájeny, zahrnují celou škálu politických, kulturních, humanitárních, informačních i ekonomických opatření včetně protestního potenciálu místního obyvatelstva. Podněcování vnitřní opozice podle něj vytváří frontu po celém území protivníka za informačního působení „jehož metody a formy se stále zdokonalují“. Velký důraz je kladen na zapojení a koordinaci různých složek státu, zj. speciálních sil a skrytých operací, ale i nevládních aktérů či nevojenských prostředků. Gerasimov doslova uvádí: „I plně prosperující stát se v řádu měsíců či dokonce dnů může změnit v jeviště ozbrojeného konfliktu, stát se obětí intervence, upadnout do chaosu, humanitární katastrofy či občanské války“ (Gerasimov, 2013). Tato tvrzení spojuje s operacemi Západu vůči režimům S. Miloševiče, S. Husajna nebo M. Kaddáfího nebo s barevnými revolucemi iniciovanými Západem. Podle něj to byl Západ, kdo přišel s nelineárním válčením skrze humanitární operace, politickou diverzi, propagandu, sociální sítě, financování pro-demokratických hnutí, využívání placených žoldáků a proxy sil. Gerasimova stať je vlastně výzvou ruským vojenským stratégům, aby i oni rozvinuli schopnosti využívat asymetrických taktik za účelem rozložení protivníka. Rusové necítili potřebu hybridní válku formalizovat do podoby doktríny. Gerasimov článek nepublikoval v oficiálním časopise ruského genštábu „Vojennaja Mysl“, ale využil méně formální platformy.

Do této debaty přispívala řada dalších ruských generálů nebo vysokých vojenských a státních funkcionářů. V. Karjakin z kremelského think-tanku RISI uvádí, že Rusko se zabývá využitím vlivových nástrojů měkké síly v kontextu geopolitického boje s cílem podřízení si nepřítelů od konce 90. let (Karjakin, 2013). Podle něj tato technologie boje „využívá připravené postupy nepřímého působení manipulativního a destabilizujícího charakteru, kdy se tlak na zemi, která je jeho obětí, může uskutečňovat jak při absenci přímé konfrontace a zachování oficiálního přátelského charakteru vzájemných vztahů, tak v podmínkách otevřeného konfliktu“. Dosahování

cílů probíhá skrze kontrolu nad administrativně-politickým aparátem protivníka: hlavním objektem je vládnoucí elita země a silové struktury. Přípustná je skrytá manipulace (reflexivní kontrola) chování konkrétních osob a sociálních skupin, které mohou ovlivňovat politiku státu a nálady ve společnosti. Stát, který má být podroben, by měl být zbaven zdrojové a ekonomické samostatnosti. Dominantní země by podle Karjakina měla usilovat o získání „vnějšího řízení“ - trvalou dominanci, která je prováděna zprostředkovaně a skrytě. Tím jsou vytvořeny „podmínky k transformaci společensko-politického systému země-oběti a ke změně civilizační, sebeidentifikace národa“. Předchozí síly i jejich ideologické základy pak vyklízí historické pole. Stát, který usiluje o ovládnutí jiného, musí pracovat ve dvou směrech. Zahraničně-politický tlak musí doprovázet vnitřní transformace systému. Psychologické a informační úder musí být neviditelné a neodhalitelné, četné, v rychlém tempu, provázané v místě i čase, silné, ale vnějškově nevýrazné a především cílené. Země, která usiluje o ovládnutí protivníka, by měla využívat role řízeného chaosu, který je mechanismem přepnutí do nového režimu. Karjakin odkazuje na práce politického psychologa J. V. Gromyky, který na základě studia rozpadu SSSR rozpracoval termín „válka o vědomí“, jež má být novou formou geopolitického boje vedeného prostřednictvím médií využívaných k transformaci a řízení vědomí člověka. Cílem válek tak dnes není ovládnutí teritoria, ale představa jeho společnosti - rozrušení celistvosti hodnotového systému obyvatel, eroze tradičních a vznik nových mechanismů sebeidentifikace, nebo likvidace schopnosti rozumět místu své země v systému mezinárodních vztahů. Pro informační operace je třeba mít nosiče - politickou platformu uznávanou v části společnosti a komunikační síť působící stejným směrem. Vysílací kanály propagandy vč. médií, by měly být dostatečně robustní. Operace by se měly opírat o charismatické osobnosti – politického lídra, který disponuje politickou vůlí. Jeho hlas by měli doplňovat další vlivoví agenti a pokud možno i ekonomické a silové struktury země. V průběhu operací by měly být formy adaptovány a zdokonalovány podle kontextu (Karjakin, 2013, str. 194).

Přepadení Ukrajiny i informační ofenzíva proti Západu se staly zároveň cvičením nových technik i jejich reálným nasazením. Ruští experti vč. Gerasimova dnes již přijali i termín „gybridnaja vojna“, ale z jejího vedení nadále obviňují Západ. Za její důsledek

označují i rozpad SSSR, kdy Západ podlomil morální a hodnotové základy mocného státu. Barevné revoluce i arabské jaro považují za její pokračování. Rusko má údajně „jedinou možnost jak této „agresi“ čelit - osvojit si hybridní metody a vládnout jimi lépe, než Západ“ (Šipicin & Šipicina, 2018). Ze strany centrálně

řízeného a patrioticky mobilizovaného Ruska přestává být civilizační válka zpravodajců, diplomacií, médií, ekonomických subjektů, nevládní sféry, církve a dalších subjektů konspirační fantasmagorií. Je reálnou hrozbou.

Změny cílů ruské „Grand Strategy“

Součástí ruské „Grand Strategy“ byly dlouho dvě paralelní linie. Tou první byla snaha o zapojení Ruska do euroatlantických bezpečnostních struktur. Druhým bylo vytváření vlastního ruso-centrického systému geopolitické loajality.

Snaha ruského vedení začlenit se do euroatlantické bezpečnostní architektury byla plodem doby – porážky ve studené válce a nové geopolitické reality. Postupně se ukázalo, že Rusku nejde o multilaterální ukotvení, ale o možnost spolurozhodovat v omezeném počtu mocností. Za ideální scénář považovalo vytvoření obdoby Rady bezpečnosti OSN (vč. práva veto) s regionální působností pro evropský či euroatlantický prostor. Tato představa se za situace stále konzervativnějších postojů stále autoritářššího ruského vedení ukázala jako neprůchozí. Přesto byla podniknuta řada pokusů Rusko začlenit. Prvním z nich byla ruská snaha vzkřísit starý Brežněvův pojem „společného evropského domu“, který popularizoval Gorbačov. Víze měla nalézt ukotvení v OBSE. Angažovanost NATO na Balkáně však ukázala, že OBSE zůstane stranou od důležitých rozhodnutí a „nepříjemný“ důraz organizace na čistotu voleb, lidská práva a istambulské závazky Ruska (stažení vojáků ze základen v Gruzii a Moldavsku) ji diskvalifikoval. Rusové cítili, že klíčovou institucí se stalo NATO a proto usilovali o začlenění do jeho rozhodovacích procesů. V r. 1997 byla vytvořena Stálá společná rada (PJC) a poté, co nebyla schopna zabránit humanitární intervenci NATO v Kosovu, byla nahrazena Radou NATO-Rusko (NRC). Zde mělo mít Rusko možnost spolurozhodování a spojenci své pozice nepředjednávali. Ani NRC však nenaplnila ruské představy. Rusko zároveň usilovalo o vytvoření podobného formátu s Evropou, bez USA. Mezi EU a Ruskem se pravidelně konaly summity a byla zde iniciativa vytváření „společných prostorů spolupráce“. Vztahy však postupně degradovaly. Posledním ruským pokusem o zapojení do euroatlantické bezpečnostní architektury byla tzv. Medvěděvova iniciativa z června 2008. Ruská invaze do Gruzie o cca dva měsíce

později ji však paralyzovala. Ještě jeden pokus v tomto směru učinilo Německo. V r. 2011 navrhlo tzv. Messebergský proces. Jeho podstatou bylo to, že by Rusko přispělo k řešení zamrzlého konfliktu v Podněstří a EU by mu nabídla nový formát: vytvoření společné Politické a bezpečnostní rady EU – Rusko. Iniciativa zkrachovala na nezájmu Ruska podněsterský konflikt řešit. Tím skončila snaha o integraci Ruska do institucionálního systému Západu.

Postsovětské země neměly po rozpadu SSSR zájem o reintegraci kolem ruského jádra a celý prostor se ukazoval jako stále silněji geopoliticky i hodnotově fragmentovaný. Společenství nezávislých států považovali jeho členové spíše za nástroj rozvodu než za platformu pro nové námluvy. Některé země se snažily od Ruska zcela odpoutat, jiné byly ochotny se podílet např. na chodu obranné Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Pro mnohé by byla atraktivní ekonomická integrace, ale špatně skrývané geopolitické ambice Ruska jí stály v cestě. Teprve tlak Bushovy administrativy na demokratizaci, „barevné revoluce“ na postsovětském prostoru, zaměření Východního partnerství na demokratické hodnoty a vlna arabského jara vedly k vytvoření Eurasijské unie, kterou V. Putin představil r. 2011 (Putin, 2011).

Rusko začalo budovat rusocentrický, eurasijský, kontinentální geopolitický systém, pro nějž získalo dva další autoritářské vůdce postsovětského prostoru, bezpečnostně závislou Arménii a Kyrgyzstán, který nemá mnoho geopolitických alternativ. Zároveň investovalo do nerovného vztahu s Čínou, o nějž se rozhodlo opřít další část své nové „Grand Strategy“: díky globálním trendům a proměně geopolitických sil přidalo Rusko k regionální geometrii budování rusocentrického systému ještě i geometrii globální. Začalo usilovat o systémové přeformátování západo-centrického, post-studenoválečného planetárního systému mezinárodních vztahů. V projevu V. Putina na VS OSN z r. 2015 byla tato ambice zřetelná (Putin, 2015b).

Dějiny ruského geopolitického myšlení jsou dějinami emancipace a soutěže se Západem (dohnat a předejít) i imitace Západu a přizpůsobování jeho konceptů na své prostředí. Provázely je binární obrazy a logika odvety. Se zrcadlovými obrazy a akcemi stále častěji pracovalo i postsovětské Rusko. Od oranžové revoluce hledalo, jak zapojit koncept měkké síly, začalo vytvářet vlastní nástroje. Inspirovalo se globálními televizemi jako CNN či BBC, podle jejichž vzoru budovalo vlastní RT. Proti atlantismu stavělo eurasianismus, proti evropské integraci její euroasijský odraz. Po vzoru Commonwealthu či Frankofonie postavilo Russkij mir. V případě Kosova upozorňovalo na podobnost s Jižní Osetií a Abcházíí. Poté, co Západ uznal nezávislost Kosova, uznalo Rusko oba separatistické regiony (jediný případ uznání mezi zamrzlými konflikty). Stejně tak

se inspirovalo modelem think-tanků, diskusních fór, kterých vznikla celá řada. Nevládní pro-demokratické organizace podporující v Rusku vládu práva a občanskou společnost, bojující proti svévoli státu a korupci, považovalo Rusko za agresivní agenturu Západu vytvářející podhoubí pro „barevnou revoluci“. Podobně se tedy pustilo do budování vlastních nebo financování místních „nevládních“ organizací, které začaly působit v západních demokraciích na rozrušení hodnotových principů. Zrcadlová síť institucí a praktik Západu překvapí svým rozsahem. Zasahuje do politiky, bezpečnosti, regionálních institucí, zahrnuje finanční instituce, kulturu, sport, média či „nevládní“ sektor (obr. 3). Ruští silovíci se v mnoha ohledech zmocnili „západních precedentů“ vč. představy o využití měkké síly a zakomponovali je do praktik hybridní války.

Obnova reálných geopolitických binarit: Západ vs. Východ		
<p>Geopolitická kreativita</p> <p>zrcadlově postavený rusocentrický geopolitický systém</p>	<p>Geopolitická kreativita</p> <p>zrcadlově postavený rusocentrický geopolitický systém</p>	
	Euroatlantická architektura	Rusocentrická architektura
	vize atlantismu	vize eurasianismu
	evropská integrace	eurasijská integrace
	NATO	ODKB
	EU	EAU
	Uznání nezávislosti Kosova	Uznání nezávislosti Abcházie a Jižní Osetie
	Blackwaters v Iráku	Wagnerovci v Sýrii, Venezuele
	USAid	RusAid
	NHL	KHL
globální tv CNN	globální tv RTV	
podpora pro-demokratických NGOs na postsovětském prostoru	podpora ruských proxy-politických sil v zemích EU	
Commonwealth, Frankofonie	Ruskij mir	
Think-tanky USA/EU a jejich produkce (CSIS, CFR, ECFR)	vytváření think-tanků (RISI, SVOP)	
EBRD - European Bank for Reconstruction and Development	IIB - International Investment Bank	

Obr. 3: Obnova reálných geopolitických binarit

Ruské sociální vědy, političtí technologové a analytici silových složek se v uplynulých desetiletích intenzivně snažili vysvětlit rozpad SSSR. Když vynecháme četné konspirační teorie, většina prací dospěla k závěru, že podstatnou příčinou rozpadu bylo znevěrohodnění ideologie, která byla tmelem transcivilizační geopolitické entity. Rozpad tradičních hodnot carského Ruska vedl k rozpadu impéria a komunistická ideologie jej opět konsolidovala. Zánik SSSR následoval po rozpadu jeho ideové páteře. Rusko učinilo zkušenost, že historie ani geografie, ba ani instituce a právní rámec nebyly schopny udržet pohromadě společenství, jehož jednotící myšlenka postupně odumírala, až zhylnula. Řada vůdčích figur současného Ruska je přesvědčena, že Západu se tehdy podařilo podlomit morálku a zpochybnit ideologický a hodnotový základ fungujícího mnohonárodního sovětského společenství. Čínský příklad je důkazem, že tato diskreditace hodnot nebyla automatická. Ruská konstrukce světa vede ke snaze o rehabilitaci „ponížené země“. Ruská revanš vychází z těchto představ. Patriotické kruhy včetně kremelských politických technologů věří, že „ideologie liberální demokracie“ může v novém kontextu zkolabovat stejně, jako byl do archivu dějin odsunut padlý marxismus-leninismus. Pro Rusko by to znamenalo zadostiučinění a dosažení alespoň zdánlivé remízy před tváří dějin.

Rusko upravilo svou Grand Strategy a znovu se stalo ideologickým vyzyvatelem Západu. Vyhledává slabiny někdejších vítězů Studené války a podporuje měnící se globální rozložení sil. Věří, že útokem na ideologickou a hodnotovou podstatu Západu dosáhne změny globálních geopolitických poměrů ve svůj prospěch. Zpochybnění hodnot má vést k podlomení morálky Západu a rozpadu jeho jednoty, jejímž ztělesněním jsou NATO a EU. Na jejich troskách je Rusko připraveno navázat

s novými elitami nová bilaterální partnerství založená na transakčním, realpolitickém základě. Tato partnerství již dnes v řadě zemí Západu kultivuje. Některé ruské narativy však oslovují nejen antisystémové síly a extremisty, ale i širokou veřejnost „obyčejných lidí“, které děsí globalizace, migrační vlny a živelná ztráta tradičních hodnot i někdejších jistot. Krize západního společenství (která má své vlastní systémové vnitřní příčiny), vzestup nových mocenských center, a nové možnosti komunikace, otevírají Rusku rozsáhlý prostor pro subverzi uvnitř západních společností.

Konflikt na Ukrajině je jen výhřezem mnohem rozsáhlejšího konfliktu, který vyjadřuje kontinuitu geopolitické kultury státu i poté, co tento stát ve své původní podobě již neexistuje. Ruští političtí plánovači hledali poučení ze skutečnosti, že ve Studené válce zvítězila měkká síla Západu. Proto z ní udělali metodu války a stranou jejich pozornosti zůstalo, že to bylo nikým neřízené charisma Západu, které bylo podstatou jeho vítězství. Chápání hybridní války jen jako operačně-taktické aktivity může svádět k přesvědčení, že Kreml a ruské zpravodajské služby stojí za každou aktivitou namířenou proti Západu. Proti sobě nestojí jen státy, jejich taktiky a strategie, ale i odlišné politické a geopolitické kultury. Vztah Ruska a Západu je mixem strategií a taktik států i působení jejich geopolitických kultur. Mezi nimi je neostrá hranice, ale obě strany vnímají kulturu té druhé jako taktiku intenzivněji, než odpovídá realitě (Kurfürst, 2018).

Ruský útok na hodnoty Západu nelze podceňovat. Demokracie mají mnoho slabín odhalovaných dějinami. V dlouhodobém horizontu však platí, že věčná touha člověka po svobodě posouvá zdánlivou stabilitu autoritářských režimů do role odložené nestability.

HYBRIDNÍ VÁLKA A ČESKO

Česko má unikátní geopolitickou polohu nejzápadnější výspy mezi bývalými sovětskými satelity v těsném sousedství Německa. Je prostorem, ve kterém se Rusko dobře orientuje - má dobrou znalost prostředí i cenné kontakty. České prostředí i geopolitické mentální mapy obyvatelstva se (na rozdíl např. od Polska) vyznačují různorodostí. Nalezneme zde antiruské i proruské skupiny, sentiment antiněmecký i antiamerický. Antibruselský narativ a euroskepticismus je bohatě rozšířen i v hlavním politickém proudu. Názorová roztržitost existuje na

linii pravice - levice i konzervatismus - liberalismus. Rozmanitost geopolitické mentální mapy i politického smýšlení vede k „rozpraskanosti“ světonázorového tkaniva české společnosti a k rozšíření představy „mostu mezi Východem a Západem“. Kampaň kolem radaru ukázala možnosti mobilizace extrémní levice a migrační krize zase mobilizaci xenofobních, vlasteneckých a nacionalistických proudů. Směs antisystémových politických sil potvrdila svou přichylnost k ruskému vidění světa, ale ukázala, že je třeba s nimi počítat. Česko je pro Rusko důležitější jako objekt/nástroj, než jako subjekt/cílový partner.

Východiska česko-ruských vztahů

Právě v českých zemích se zrodilo slavjanofilství, které, ač bylo filosoficky odrazem německého romantismu, bylo součástí emancipace vůči Německu. V Rusku bylo přetvořeno sebestřednou imperiální ideologií panslavismu namířenou proti germáno-románské Evropě. Střední Evropa hrála na ruské mentální mapě vždy roli meziprostoru, mezi-Evropy i srozumitelnější, blízké Evropy, do níž bylo schopno pronikat. Rozčlenění Polska, vojenská invaze „četníka Evropy“ do Budapešti či podpora emancipačního hnutí slovanských národů monarchie ukázalo, že ruský zájem je dlouhodobý. Autor „katechismu Panslavismu“ - díla Rusko a Evropa z. 1869 Nikolaj Daniljevskij hovořil o českém bastionu - nejzápadnější slovanské výspě - pevnosti obklopené německým živlem, která se měla stát základnou střetu vysněné Panslovanské federace s Evropou (Danilevskij, 2003). Naopak dnes znovu populární Konstantin Leontěv, s oblibou citovaný V. Putinem, požadoval zachování Rakouska coby „karantény před Čechy a ostatními již příliš evropskými Slovany“. Podle něj hrozilo, že kdyby došlo k „plamennému a důvěrnému spojení všech Slovanů, i kdyby to bylo pod hegemonií Ruska, výsledkem nebude rozšíření svébytné pravoslavné kultury, na což spoléhal Danilevskij a ostatní slavjanofilové, ale šíření západního liberalismu v různých odstínech“ (Leontěv, 2010). Čechy považoval za národ, jehož historické dilema spočívá v tom, že neví, zda chce být nejvyspělejší částí Východu,

nebo nejzaostalejší částí Západu: pro Západ příliš konzervativní, pro východ příliš liberální. Po osamostatnění udal tón vztahů prezident Masaryk, jeho pronikavá analýza v díle Rusko a Evropa i jeho ruská pomocná akce, která z Prahy učinila významnou základnu „bílého“ exilu, a tudíž i „rudých“ zpravodajských aktivit. Geopolitický tlak Německa vedl československé vedení k podpisu smlouvy o garancích, která nebyla „výrazem přátelství“, jak tvrdily komunistické učebnice dějepisu, ale vyjádřením geopolitického zájmu Ruska o tento prostor. Ovládnutí a faktická okupace části střední Evropy po Druhé světové válce to jen potvrdila. Jádrem střední Evropy se stalo předmětem vlastnictví, politické, ideologické, ekonomické i kulturní kolonizace. Invaze 1968 do Československa vepsala do historické paměti nesmazatelnou kapitolu, kterou obě strany dnes interpretují různě. Z pohledu tehdejší „hybridní války“ je však třeba zopakovat, že Československo se na ní podílelo po boku SSSR.

Přestřížení ostnatých drátů železné opony, kolaps „universalistické“ totalitní ideologie a jejího silového aparátu, a nakonec i samotného SSSR vyměřily mezi střední Evropou a Ruskem nový geografický, mentální, politický, kulturní i morální distanc. Tento vývoj posunul Rusko geograficky na Východ a Česko na Západ. Padla Brežněvova kletba omezené suverenity a Kunderova „unesená“ střední Evropa se úprkem

vracela z nedobrovolného východního exilu. Proti proudu tohoto veletoku doby se přesouvala snad jen technika a personál sovětské okupační armády. Přesto se vztah Ruska a střední Evropy stal nedoceneným neuralgickým bodem geopolitického vývoje posledních 30 let. Toto období je možné rozčlenit na tři etapy.

VZÁJEMNÁ IGNORACE A STŘET VIZÍ A (1991 – 2001)

Po rozpadu komunistického systému se Rusko a střední Evropa navzájem politicky přezíraly. Obě strany hledaly nové geopolitické ukotvení a byly pohlceny vnitřní transformací. Rusko se částečně inspirovalo modely transformace, ale praxi hlubší dekomunizace považovalo za neaplikovatelnou. Rusko v Česku disponovalo kontakty, které ztratily vliv. Vzájemné přehlížení se projevilo v ekonomice, akademické sféře i koncepčních dokumentech. Česko zůstalo odběratelem a transitním koridorem ruské ropy a plynu. V Rusku byla střední Evropa krátce zmíněna v důležité analýze Rady pro vnější a zahraniční politiku (SVOP) z r. 1992 takto: „*Země střední Evropy směřují na Západ, geograficky jsou od Ruska odděleny a nedisponují prostředky a technologiemi, jejichž prostřednictvím by se mohly podílet na rekonstrukci Ruska*“ (Karaganov & kol., 1992). Přesto se Střední Evropa stala jedním z hlavních jevišť degradace vztahů Ruska se Západem. Rusko střeoevropské státy nevidělo jako subjekty s vlastní vůlí, ale jako pouhý prostor, kam expandovalo NATO a vliv USA. Hovořilo o expanzi NATO do střední Evropy, nikoli o vstupu střední Evropy do NATO. Rusku nešlo o vztah se státy střední Evropy, ale o prostor vlivu. Vstup do NATO a EU měl znamenat konec konceptů „*frontline zone*“, „*zwischen Europa*“, či „*in-between Europe*“. Ruská opozice tomuto procesu byla projevem zásadního střetu vizí.

EKONOMIZACE VZTAHŮ (2001 – 2013)

Od r. 2001 se změnil kontext a nový ruský prezident měl zájem normalizovat vztahy se Západem. České diskusi o Rusku dominovaly dva narativy: Rusko jako (JK: složitý) *partner* a Rusko jako (JK: nenasycený) *trh* (Kratochvíl & Řiháčková, 2015). Po vstupu do NATO a těsně před vstupem do EU se spolupráci s Ruskem začalo znovu otevírat i Česko. Rusko aktivizovalo

geoekonomiku (Póti, 2007). Uvědomovalo si, že vstup střední Evropy do EU může být i příležitostí. Ruský diskurs ovládl apel na včasné ekonomické i vlivové „uchycení se“ ve známém prostoru, který by se mohl stát nástupištem ruského vlivu v EU. Rusko stavělo na své pozici v energetice (dodavatel jaderného paliva, ropy i plynu). Ačkoli od r. 2007 vztah Ruska k Česku komplikovalo jednání o rozmístění prvků protiraketové obrany, ucházelo se o zakázku dostavby jaderné elektrárny Temelín. Tento zájem provázely doprovodné investice, které měly posílit ruskou pozici. Rusové pronikali i do privátního byznysu a dodnes jsou na prvním místě mezi zahraničními vlastníky firem⁹. Toto pronikání mělo i bezpečnostní rozměr. Bezpečnostní informační služba pravidelně upozorňovala na netransparentnost ruského podnikání i sílící přítomnost ve strategických sektorech. Česko intenzivně pracovalo na energetické diversifikaci zdrojů a cest energetických surovin. Přesto se objevovaly obavy, že staré sítě bývalé sovětské agentury spolu s novými ekonomickými elitami spolupracují na podkopání ekonomické a politické nezávislosti regionu (Grygiel, 2009).

DIFERENCIACE A POLITICKÁ INSTRUMENTALIZACE (2013 - DOSUD)

Přepadení Ukrajiny Ruskem zásadně změnilo i česko-ruské vztahy. Pád cen energetických surovin a protiruské sankce ponořily ruskou ekonomiku do recese, která zbrzdila ruské investice v Česku. Česká politická scéna byla především nejednotná. Většina přiznala dalekosáhlý význam agrese a bez diskuse se podílela na sankčním režimu nebo asistenci napadené Ukrajině. Část však hrozbu relativizovala, sankce problematizovala a hledala především pragmatickou výhodu na ruském trhu poté, co se z něj stahovala evropská konkurence. Výsledkem této politiky byla nečitelnost a ruská taktika ještě více rozlišovat mezi politickými silami. Tendr na dostavbu Temelína byl v r. 2014 zrušen, ale Rusko získalo v témže roce kontrakt na výstavbu maďarské JE Paks II. Po úspěchu kampaně proti radaru se jednalo o další průlom Ruska do střední Evropy. Rusko získalo strategickou zakázku na pozadí agrese proti evropskému směřování sousední Ukrajiny. Ukázalo, že ve střední Evropě je možné skloubit nepřátelské působení a vojenskou agresi v sousedství s vítězstvím ve strategickém odvětví. Větší diference se týkala

i zemí střední Evropy. Dostavba jaderných zdrojů, tentokrát v Dukovanech, zůstává středobodem česko-ruské relace. Rusko zatěžuje vztahy kybernetickými

Diskuse kolem radaru jako testovací polygon vlivových operací

Od samotného počátku jednání o umístění radaru protiraketové obrany USA na českém území v r. 2006 vystupovalo Rusko radikálně proti projektu, jakkoli byl zaměřen proti balistické hrozbě Íránu. Americký radar se postupně stal jedním z hlavních témat vztahů mezi Ruskem a Západem. Téma zatěžovalo i česko-ruské vztahy. Ruští politici i generálové české vládě otevřeně vyhrožovali namířením raket Iskander z Kaliningradské oblasti na Česko. Nevybíravý diplomatický tlak na české politiky a diplomaty doplnila řada skrytých opatření. Mezi ně mohl patřit i výpadek dodávek ropy v předvečer návštěvy americké ministryně zahraničních věcí C. Rice, která měla podepsat smlouvu o umístění radaru v červenci 2008. Výpadek Rusko zdůvodnilo technickými potížemi.

Mezi českou populací se tehdy poprvé objevilo masové nasazení řetězových emailů zaměřených proti radaru. Jejich obsahem byly nepravdivé informace o škodlivých účincích radaru na lidské zdraví, nebo informace o neúčinnosti systému, o jeho zaměření proti Rusku a potenciální ruské odvetě. Jejich původce byl neznámý.

Podstatnější však byla informační ofenzíva proti základně v Česku. Veřejná diskuse a protestní hnutí byla mobilizována nebyvalým způsobem. Obsahem kopírovaly ruskou rétoriku. Vedle hnutí jako Greenpeace byla aktivní Liga starostů proti radaru, v níž byli hojně zastoupení bývalí (často po sametové revoluci „odejití“) komunističtí důstojníci z okolí Brd, kteří chránili tamní sovětskou posádku, a lidé, kteří se sovětskými vojáky k oboustranné spokojenosti kšeftovali (Pacner, 2008). Opoziční informační pole však ovládlo dodnes existující občanské hnutí „*Ne základnám*“ složené z více než 50 organizací, vesměs umístěných na samotném okraji levého části politického spektra. Zakládající trockistickou Socialistickou solidaritu a protizápadní Humanistickou stranu doplnily organizace jako Socialistická organizace pracujících, Socialistická alternativa Budoucnost, revolučně-marxistické REVO (dnes RIO), Palestinský klub, Mezinárodní mírové hnutí, Nesehnutí, Svaz palestinských studentů, Všeobecný svaz muslimských studentů v ČR, Islámská nadace v

útoky a informační kampaní, v níž se objevuje např. zpochybňování protiprávnosti vojenské intervence v r. 1968 a současně usiluje o strategickou vládní zakázku.

Praze, Muslimská unie, Socialistický kruh, Levý blok, Společnost Julia Fučíka, Ostravský levicový klub, nebo server Nový směr. Ačkoli je seznam tolika radikálně levicových, propalestinských a mírových subjektů působivý, byla organizační struktura iniciativy velmi slabá. Organizační řízení iniciativy stálo v zásadě na třech mluvčích a zmocněnci petičního úřadu pro styk s úřady (Hrubeš, 2009). Vedle nich bylo viditelných několik dalších osob. Rozsah aktivit a mobilizační potenciál byl naopak téměř revoluční. Hnutí nebylo nezaujaté a ani monotematické, jak se označovalo ve stanovách. Již názvy jeho subjektů odkazují na komunismus, revoluci a palestinská hnutí. Jeho mluvčí Jan Májiček v březnu 2008 veřejně podpořil Hizballáh - Íránem podporovanou teroristickou organizaci, když jí na stránkách Socialistické solidarity gratuloval k porážce Izraele.

Hnutí bylo bezpochyby převážně domácím autentickým protestem. Jeho roztržitost však vytvářela prostor pro neprůhledné praktiky, o nichž členové iniciativy vůbec nemuseli vědět. O vazbách na Rusko se široce diskutovalo - ať už to bylo sponzorování agenturou Big Board podnikající v Rusku a Bělorusku nebo kontakty jednotlivých osobností. Na nejasné financování a podobnost s praktikami Studené války poukazovala ve svých článkách řada osob, neboť i zběžné analýzy naznačovaly, že vykazovaný objem finančních prostředků neodpovídá předpokládaným nákladům. Demonstrace, petice, konference, debaty, kulturní akce, hladovky se velmi podobaly autentickým mírovým hnutím na Západě během Studené války, u nichž vyšlo najevo, že byla manipulovaná a financovaná (nikoli nutně ovládaná) KGB. Bylo zřejmé, že Rusko bude proti americké základně v Česku bojovat všemi prostředky. Analogii s praktikami Studené války potvrdila i výroční zpráva BIS za r. 2007, v níž se otevřeně uvádí: „V roce 2007 dominovala ruská aktivní opatření související se záměrem vybudovat na našem území komponenty americké protiraketové obrany. Nadále pokračují snahy o získání skrytých vlivových kanálů v rámci státních a politických struktur. Ruské zpravodajské služby se snažily kontaktovat, infiltrovat a ovlivňovat osoby a subjekty (především ze sféry občanské

⁹K 1. 1.2018 byl počet a.s. a s.r.o. registrovaných na ruské vlastníky 13.829. Z hlediska výše základního kapitálu jsou však až na 20. místě.

společnosti, politiky a médií) mající vliv na veřejné mínění.“

Se zrušením projektu základny ze strany USA iniciativa nezankla a je aktivní dodnes. Její témata se však již téměř výhradě shodují s tématy šířenými ekosystémem proruských webů. Její obsah začal kopírovat ruské narativy natolik, že tři z jejich někdejších viditelných tváří cítily potřebu se od ní veřejně distancovat a v březnu 2015 rozeslali do médií prohlášení, ve kterém podtrhli, že jim tehdy šlo o mírovou věc a se současným obsahem nesouhlasí...

Kolem r. 2006 již Rusko aktivně pracovalo na obnově svého bezpečnostního aparátu vč.

Hybridní válka v Česku

Od začátku války na Ukrajině v r. 2014 si čeští experti a postupně i novináři a veřejnost začali všimnat nápadné aktivizace proruských a protizápadních narativů ve veřejném prostoru. Vedle domácích apologetů anexe Krymu se vynořovaly dezinformační weby, které začaly intenzivně šířit podivný obsah. Byly zaměřeny nepřátelsky vůči NATO, EU, USA. Vzbuzovaly demony minulosti, např. nenávisť vůči sudetským Němcům či Ukrajincům. Šířily konspirační teorie a esoterický obsah. Atakovaly racionální myšlení a zpochybňovaly objektivní fakta. Články byly často nepodepsané nebo podepsané podivnými přezdívkami, vlastnická struktura nejasná a jen u části z nich bylo možno dohledat složení redakce. V člancích se objevovaly informace a názory převzaté z ruských médií. Témata byla Ukrajina, Sýrie, migrace, pozitivní soudy o ruském vedení apod.

Česká bezpečnostní komunita a brzy i média jim začali věnovat pozornost. Ukázalo se, že tyto weby tvoří propojený ekosystém, v němž se objevuje podobný obsah, a který má řadu dalších společných rysů. Lidé, kteří se objevovali v redakčních radách, nebo kteří dostávali v těchto „médiích“ prostor, byli často napojeni na extrémní politické síly (od komunistů přes vlastence až po konspirátory). Tato síť jako by měla rozdělené role pro nejrůznější publikum. Některé weby byly umírněnější a vypouštěly články, které používaly běžný žurnalistický slovník, jiné užívaly jazyk hrubšího zrna, další rozvíjely konspirační teorie, nebo esoterické fantazie. Postupně byly tyto weby zmapovány jednotlivci a poté i nevládními organizacemi (Janda & Víchová, 2016). Při mapování vyšlo najevo, že přibližně

nástrojů informační války. Masivní kybernetické útoky proti Estonsku v r. 2007, zopakované o rok později v Gruzii, ukazovaly rozvoj ruských schopností. Česko bylo vhodným polygonem pro rozvinutí informačních a psychologických operací. Rusko disponuje jednou z největších evropských zpravodajských rezidentur, jedinečnými kontakty v politice, byznysu nebo mezi bývalými vojáky a představiteli státních složek (vč. StB). Americká základna byla silným tématem, kde byl zřetelný ruský zájem radikálně formulovaný vedením v Kremlu. V Česku existoval autentický protestní potenciál, na který ochotně naskočili předáci tehdejší parlamentní opozice, řada akademiků a komentátorů s různými motivacemi.

polovina z nich vznikla po r. 2013, ale mnohé z nich existovaly ve stínu pozornosti již několik let. Jejich obsahová propojenost s ruskou mediální scénou vedla většinu analytiků k závěru, že pracují ve prospěch Ruska, ačkoli jen Sputnik z tehdejších více než čtyřiceti webů přiznává, že je součástí ruského mediálního holdingu „Segodnia“ a má ruské vedení. Tyto aktivity vedly BIS k závěru, že Česko je „cílem ruských aktivit, které tvořily součást obecné ruské hybridní strategie zacílené proti NATO a EU“ (BIS, 2017).

POLITICKÉ OPERACE

Silné téma agrese proti Ukrajině a následných ekonomických sankcí vyvolaly v Česku debatu. Česká politická scéna se polarizovala a ruskou agresi přímo či nepřímo hájily i některé politické špičky. Dezinformační weby tím získávaly větší prostor ve veřejné diskusi, jejíž povaha se měnila. Posílila fragmentace politické scény a různé názorové proudy mezi sebou vykopaly hlubší příkopy. Situaci vyhrotila migrační krize. Prostředí vypjaté politické diskuse poskytovalo ideální prostředí pro dekonstrukci politického i společenského konsensu. Na ruskou snahu působit v prostředí české politiky poukazovala ve svých zprávách pravidelně i BIS.

DIPLOMATICKÉ OPERACE

Diplomacie má v rámci hybridní strategie zpravidla roli vytváření dojmu „standardnosti vztahů“ a legitimizace narativů. Její prací však je i podpora své diaspory, prezentace země v nejlepším světle. Nepřátelské

aktivity jsou skryté nebo ponechány zpravodajcům a nevládním aktérům. Přesto se i ruská diplomacie podílela na ofenzivních krocích vůči Česku. Příkladem je šíření obvinění z výroby bojové látky novičok použité při vraždě bývalého ruského zpravodajce Skripala na území Spojeného království.

ZPRAVODAJSKÉ AKTIVITY

Zpravodajské operace jsou ze své podstaty neveřejné a tedy i těžko diskutovatelné. Přestože se informace o nich nebo o vyhošťování osob působících pod diplomatickým krytím občas dostanou do veřejného prostoru, jejich hlavním legitimním obrazem je veřejná výroční zpráva BIS. Ta však je v posledních letech dostatečně explicitní. Pravidelně upozorňuje na mimořádný rozsah ruských zpravodajských operací, na nepřiměřenou „velikost ruské diplomatické mise a její vysokou „promořenost“ osobami s afiliací na ruské zpravodajské služby“ (BIS, 2018).

PROJEKCE SÍLY A ZASTRAŠOVÁNÍ

Učebnicovým příkladem bylo zmíněné zastrašování veřejnosti v době vyjednávání i umístění amerického radaru. K projekci síly je využívána i síť manipulativních a dezinformačních webů. Zpravidla jsou zveličovány ruské vojenské schopnosti a naopak uváděny příklady „slabosti“ NATO a Západu obecně, či reference o ruských vojenských cvičeních či nových zbraních apod. Součástí psychologického působení jsou občasné silácké výroky ruských politiků nebo vojáků, které míří na širší publikum i na politiky a představitele státní služby.

INFORMAČNÍ OPERACE

Informační operace jsou nejviditelnějším projevem hybridní války, byť u většiny manipulativních a dezinformačních webů nebo aktivit na sociálních sítích nelze bez použití speciálních technik dokázat ruský původ. V tomto ohledu je třeba se opět spolehnout na informace českých zpravodajských služeb. BIS uvádí, že „Rusko využívá zdejších kontaktů k reprodukci informací a argumentů, které však mají svůj původ v ruských zdrojích, ať už vládních či nevládních“ (BIS, 2016). Ekosystém manipulativních webů selektuje české, názorově vhodné osobnosti a dává jim prostor, čímž zesiluje svůj narativ. Názory těchto osob se pak mnohdy objevují zase v ruském domácím mediálním

prostředí. Informační ofenziva součástí svých operací propojuje s cílem ovlivnit způsob uvažování a přijímání informací veřejností. Nosičem manipulativních technik jsou informace o aktuálním dění. Cenným tématem z tohoto pohledu byla migrační vlna. Její nezvládnutí ze strany evropských politických elit a problematické návrhy řady členských států EU a Evropské komise na redistribuci migrantů formou „kvót“ i přes odpor potenciálně hostitelských zemí, výrazně přispěly k posílení pozic manipulativních webů. Českého veřejného prostoru se zmocňovaly autentické protiunijní nálady, které nemusely být manipulovány vnější silou. Celé prostředí však bylo příznivé pro multiplikaci některých narativů. Nejnavštěvovanějším portálem jsou *Parlamentní listy* vlastněné společností OUR Media a.s., která spravuje i servery *Protiproud*, *EUportal*, *EUserver*, *Eportal*, *Eurabia* a *Freeglobe*, které jsou jejich subdoménami.

Z analýz obsahu manipulativních a dezinformačních webů vyplývá, že jejich cílem je např. „podkopávání důvěry v samostatný demokratický stát“ (Audit národní bezpečnosti, 2016). Velmi podobné cíle mají i aktivity na sociálních sítích. Vedle dezinformačních webů a aktivit na sociálních sítích zasahuje dezinformační kampaň také emailovou komunikací prostřednictvím řetězových emailů. Podle průzkumu sdružení Elpida a Ipsos Research pro nadaci O₂ se s řetězovými emaily setkala až 90% českých důchodců, kteří disponují aktivním emailovou schránkou. Tyto emaily, jejichž obsah koresponduje s manipulativními weby a je často světonázorový a politický, dále sami rozesílají svému okolí. Jejich rozkrývání se věnuje skupina „Čeští elfové“, kteří je zahrnují do přehledu české dezinformační scény.

KYBERNETICKÉ OPERACE

Česko se v uplynulých několika letech stalo cílem kybernetických útoků, jejichž stopy vedly podle expertů české státní správy do Ruska. Jednou z největších operací byla kybernetická špionáž zahájená počátkem roku 2016 a odhalená v r. 2017, kdy útočník pronikl do informačního systému Ministerstva zahraničních věcí a naboural až 150 emailových schránek vč. ministra a náměstků. Od prosince 2016 probíhal další útok proti MZV s cílem proniknout přístupové údaje několika set emailových schránek. Podle zprávy BIS je zřejmé, že se jednalo o kampaně Turla ruské zpravodajské služby FSB a APT28/

Sofacy¹⁰, připisované ruské vojenské zpravodajské službě GRU (BIS, 2018). Tento útok se dotknul i resortu obrany nebo vědecko-výzkumných a akademických institucí. Česko však čelilo řadě dalších útoků. V r. 2013 to byl DDoS útok, který zcela nebo zčásti paralyzoval hlavní zpravodajské domény typu Novinky.cz, iDNES.cz, iHNED.cz, Lidovky.cz, Denik.cz. Také tato operace měla původ v Rusku, avšak pachatele se odhalit nepodařilo. Cílem častých útoků byl energetický sektor a ohrožení řídicích systémů SCADA nebo šíření malwaru Hawex, za jehož působností stojí skupina Energetic Bear operující opět pravděpodobně z Ruska.

EKONOMICKÉ OPERACE

Ve druhé geopolitické zóně Rusko vede omezené ekonomické operace. Reaktivně aplikuje odvetné sankce. Omezování přístupu k energetickým zdrojům nebo cenová politika jsou používány také jen reaktivně (demonstrace síly nebo důsledek akcí proti tranzitní Ukrajině). Ruskou tradiční snahou byla monopolizace dodávek, přepravy a skladování zemního plynu, kterou však narušila diversifikace, unijní pravidla a nová infrastruktura. Nejvýznamnějším tématem však je účast v tendru na dostavbu jaderných zdrojů. K ní se vztahuje ekonomická špionáž. Rusko usiluje i o jiné státní zakázky včetně zakázek silových resortů. Ruské subjekty často pracují neprůhledně přes prostředníky – české soukromé společnosti, které majetkově ovládnou.

PODPORA PROTESTNÍHO POTENCIÁLU / VYUŽITÍ MÍSTNÍCH PROXY SIL

Nejpřirozenější lokální ruskou proxy silou je ruská diaspora, která v Česku tvoří čtvrtou největší skupinu cizinců. Ruský stát však spíše neúspěšně usiluje o její kontrolu (BIS, 2013). Diaspora je názorově rozštěpena na část loajální demokratickým hodnotám (Ruská tradice, Asociace ruských spolků) a část sympatizující

Implikace pro Česko

V kampani proti radaru v Česku v letech 2007 - 2009 si Rusko potvrdilo, že je schopno vést ofenzivní vlivové operace v demokraciích při současném rozvoji standardních mezivládních vztahů. Maďarský příklad ukázal, že agresivní politika se nevyklučuje ani

s patriotickým velkoruským viděním světa (Artěk, Organizace afghánských veteránů Avganvet, Ruský dům v Mariánských Lázních, redakce Inform Praga, Pražskij Tělegraf, Pražskij e press aj.). Z druhé skupiny se vyčleňují ozbrojené skupiny kozáckých organizací Všekozácký svaz Českých zemí a Slovenska nebo Trojická-velvyslanecká kozácká stanice v Praze organizované po vzoru vojenských struktur. Vedle diaspory je zde řada institucí působících v českém nevládním sektoru, za nimiž stojí Češi i Rusové. „Youth Time International Movement“ založené Vladimírem Jakuninem míří na mladou generaci, „Institut slovanských strategických studií“ na slovansky smýšlející publikum, „Přátelé Ruska v České republice“ na další skupiny. Množství sympatizantů překračujících přirozenou afinitu ke kultuře a jazyku lze nalézt při zkoumání české extremistické scény, ale i mezi parlamentními stranami.

K mobilizaci těchto a dalších skupin došlo v souvislosti s migrační krizí. Řada protestních hnutí vč. několika paramilitárních organizací se radikalizovala proti migraci a islámu, v podtextu však i proti EU. Na protimigračních a protiislámských akcích se objevovaly i vlajky Novoruska. Organizace jako „Národní demokracie“ nebo „Národní domobrana“ se podílely a podílejí na šíření dezinformací z proruských webů. Ještě radikálnější se ukázalo hnutí „Českoslovenští vojáci v záloze proti válce plánované velením NATO“, kteří v r. 2015 budili dojem, že vytvářejí paravojenský aparát na obranu státu. Zdokumentované jsou kontakty Národní demokracie s A. Duginem, výjezdy na Krym a další separatistická území, nebo podpora motorkářského gangu Nočních vlků.

PRÁVNÍ VÁLČENÍ (LAWFARE)

Lawfare se v Česku objevuje opět prostřednictvím dezinformačních webů, které spolu s narativy šíří i jejich doprovodné právní konstrukce a interpretace.

s úspěchem v soutěži o zásadní strategickou zakázku. Rusko zachytilo trendy společenské diskuse ve střední Evropě, které jsou ozvěnou dřívějších historických etap. Staronové středoevropské sentimenty, s nimiž pracuje, vycházejí z historického existenciálního

strachu o vlastní pospolitost a identitu (Bibó, 2009). K obdivu vlády silné ruky se v některých zemích přičítá materiálně definovaný pragmatismus se sklony ke klientelismu a korupci, pocity ukřivdnosti bývalých elit kdysi profitujících z pokřiveného systému reálného socialismu, postmoderní relativizace dříve jasných hodnotových kategorií a někde i skryté slovanské sny. To vše dohromady nabízí utajená dvířka, kterými Rusko vstupuje do středoevropské společenské diskuse s cílem probouzet demony „Mezievropy“.

Česká bezpečnostní komunita hybridní hrozby rychle zaznamenala. V roce 2015 byla přijata nová Bezpečnostní strategie ČR, která „revizi stávajícího mezinárodního uspořádání“ i „metody hybridního válčení“ zmiňuje na prvním místě ve výčtu hrozeb. Na ni navázaly další koncepční dokumenty, které se hybridním hrozbám věnují podrobněji – Audit národní bezpečnosti z r. 2016 a Obranná strategie z r. 2017. V r. 2017 bylo vytvořeno *Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám* (CTHH). Reakci státu doprovodila celá řada důležitých iniciativ nevládního sektoru, který začal situaci mapovat a vnášet do veřejného i odborného diskursu. Iniciativy si do jisté míry rozdělily role a pracují na zlepšování nástrojů. Systém se adaptuje a buduje svoji odolnost. Vyjevují se zranitelné skupiny obyvatelstva i systémové nedostatky od slabé mediální gramotnosti po legislativní mezery. Na vládní úrovni stále zůstává řada bílých míst. Díky kvalitnímu Auditů národní bezpečnosti disponuje Česko analýzou i doporučeními na zvýšení odolnosti. Zejména ta obsažená v kapitolách „Působení cizí moci“ a „Hybridní hrozby“ jsou nadále vysoce relevantní a ne všechna byla naplněna. Tato doporučení směřují zprava dovnitř státu. Další užitečná doporučení a strategie jsou v českém prostředí obsaženy dokumentech think-tanků Evropské hodnoty např. (Janda & Vichová, 2018) v projektech Jagello (Kříž, Bechná, & Števkov, 2016), (Mareš, 2016), AMO a PSSI. Doporučení a strategie produkují NATO i EU a jejich Centra excelence i dlouhá řada mezinárodních institucí a projektů, např. (Monahan & kol., 2019), (Eronen, 2016) nebo (Renz & Smith, 2016). Doporučení není nutné opakovat, ale soustředit se na jejich implementaci.

O stavu „domácích úkolů“ hovoří pravidelné hodnocení plnění závěrů Auditů národní bezpečnosti. Konkrétní situace ukazují naléhavost zlepšení

některých funkcí státu. Mezi ně patří posílení strategické komunikace. Velmi dobře komunikuje BIS ve svých veřejných výročních zprávách. Dobrou práci odvádí CTHH ministerstva vnitra, které však potřebuje podporu, již v řadě resortů nemá.

Posílit by zasloužila koordinace vládních aktérů, formulace politiky odstrašení (*deterent by denial* resp. *deterent by punishment*) a budování schopnosti reakce. Ofenzivním hráčům, kteří neváhají sáhnout do instrumentáře hybridní války, by mělo být zcela jasné, že poškozují vlastní zájmy. Nejen že se diskvalifikují jako seriózní partneři v regionu, ať už se jedná o strategické zakázky (např. dostavba jaderných zdrojů, budování 5G sítě), ale vystavují se riziku odvety a diskreditace. Zřetelnost bezpečnostní politiky státu v těchto oblastech je prvním krokem strategie budování odolnosti i odstrašení.

Specifickým argumentem této studie je důraz na komplexnost, geopolitický kontext a technologie. Tyto prvky by měly být pečlivě studovány. Zejména výzkum potenciálu nových (a nejen kybernetických a komunikačních) technologií pro oblast hybridního válčení by měl být podporován i z vládní úrovně.

Hlavní argument této studie je postaven na geografické dynamice hybridní války jako propojeném celku, který se v geopolitickém prostoru a čase projevuje různými způsoby. Česko by mělo přispívat ke kohezi EU, NATO a transatlantického partnerství. Evropská a zahraniční politika by se měla stát opět tématem národního konsensu. Neměly by být opomíjeny ani aktivity směřované do posílení regionální odolnosti. Česko by mělo klást důraz na větší kohezi přístupů zemí střední Evropy k hybridním hrozbám. Nejednotnosti regionu lze snadno zneužít. Česko by také mělo intenzivně pracovat na posílení odolnosti celého prostoru Východního partnerství a západního Balkánu. Přes jeho geopolitickou fragmentaci je společným zájmem všech zemí druhé geopolitické zóny ekonomická prosperita a vlastní státnost, pro niž jsou hybridní hrozby výzvou.

Česko nepatří mezi revizionistické hráče tohoto světa. Jeho geopolitické postavení jej pasuje do role země bránící mezinárodní pořádek založený na pravidlech a právu. Je v jeho životním zájmu, aby bylo hráčem čitelným s jasnou strategií a hráčem aktivním.

¹⁰ Podle zprávy Muellerovy vyšetřovací komise se pod APT28/Sofacy (známější jako Fancy Bear) skrývají dvě jednotky GRU.

REFERENCE

- Andrew, C., & Gordievsky, O. (1990). *KGB dans le monde 1917-1990*. Paris: Fayard.
- Audit národní bezpečnosti. (2016). *Úřad vlády České republiky*. Praha: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>.
- Bahenský, V. (2018). Paradox hybridní války: O příčinách a následcích pragmatismu. *Obrana a Strategie*, stránky 89-100.
- Bachmann, S. D., & Munoz, M. (2018). Hybrid Warfare as Lawfare: Towards a Comprehensive Legal Approach. V E. Cusumano, & M. Corbe, *A Civil-Military Response to Hybrid Threats*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Berber, V., Koch, A., & Neuberger, K. (2017). Russian hybrid warfare. *Capstone project prepared for United States Special Operations Command*, 111. Načteno z <http://jsou.libguides.com/c.php?g=83714&p=3438925>
- Bibó, I. (2009). Deformace politické kultury ve střední Evropě. V J. Trávníček, *V Kleštích dějin; Střední Evropa jako pojem a problém* (stránky 17-30). Brno: HOST.
- BIS. (2013). *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2012*. Načteno z Bezpečnostní informační služba: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocni-zpravy/2012-vz-cz.pdf>
- BIS. (2016). *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015*. Načteno z Bezpečnostní informační služba: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocni-zpravy/2015-vz-cz.pdf>
- BIS. (2017). *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2016*. Načteno z Bezpečnostní informační služba: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocni-zpravy/2016-vz-cz.pdf>
- BIS. (2018). *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2017*. Načteno z Bezpečnostní informační služba: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocni-zpravy/2017-vz-cz.pdf>
- Bucharest Declaration. (3. 4. 2008). *Bucharest Summit declaration*. Získáno z NATO official website: http://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_8443.htm
- Danilevskij, N. (2003). Rossija i Jevropa. V K. Koroljov, *Klassika geopolitiki XIX vek* (stránky 275-679). Moskva: Izdatel'stvo AST.
- Danyk, Y., Mariarchuk, T., & Briggs, C. (2017). Hybrid War: High-tech, Information and Cyber Conflicts. *Connection Quarterly Journal*, 16(2), stránky 5-24.
- Dixon, H. L. (June 1989). *Low Intensity Conflict Overview, Definitions and Policy Concerns*. Langley, VA: Army-Air Force Center for Low Intensity Conflict.
- Dupuy, K., & Rustad, S. A. (May 2018). *Trends in Armed Conflict 1946 - 2016*. Načteno z Peace Research Institute Oslo (PRIO): <https://reliefweb.int>.
- Eronen, P. (2016). *Russian Hybrid Warfare: How to Confront a New Challenge to the West*. Washington D.C.: Foundation for Defense of Democracies, FDD Press.
- Fjodorov, J. (2017). Válka na východní Ukrajině. V J. Šír, *Ruská agrese proti Ukrajině* (stránky 114-135). Praha: Karolinum.
- Fjodorov, J. (2019). Russia's Hybrid Aggression against Ukraine. V R. E. Kanet, *Routledge Handbook of Russian Security* (stránky 388-399). London-New York: Routledge.
- Fridman, O. (January 2018). *Russian 'Hybrid Warfare': Resurgence and Politicisation* (Sv. 162). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Gerasimov, V. (2013). Cennost' nauki v predvidenii. *Vojenno-promyšlennyj kurjer*, 8(476). Načteno z <http://vpk-news.ru/articles/14632>
- Globsec. (2017). *Vulnerability Index - Subversive Russian Influence in Central Europe*. Bratislava: Globsec Policy Institute.
- Gray, C. S. (2012). *Categorical Confusion?: The Strategic Implications of Recognizing Challenges Either as Regular or Traditional*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, US Army War College.
- Grygiel, J. (October 2009). Russian Strategy Towards Central Europe. *CEPA Report*, stránky 1-11.
- Hink, G. (5. March 2018). *Evaluating the Russian Threat to Undersea Cables*. Načteno z Lawfare: <https://www.lawfareblog.com/evaluating-russian-threat-undersea-cables>
- Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century the Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Virginia: Potomac Institute of Policy Studies. Načteno z http://www.projectwhitehorse.com/pdfs/HybridWar_0108.pdf
- Hoffman, F. (April 2009a). Hybrid Threats: Reconceptualizing the evolving Character of Modern Conflict. *Strategic Forum*(240), stránky 1-8.
- Hoffman, F. (1st quarter 2009b). Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Force Quarterly*(52), stránky 34-39.
- Hoffman, F. (28. 7. 2014). *On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats*. Načteno z <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>
- Hoffman, F. (28. 7. 2014). *On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats*. Načteno z War on the Rock: <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>
- Hrubeš, M. (2009). NE základnám: argumenty a jejich rámování. *Diplomová práce*. Brno: Masarykova universita, Fakulta sociálních studií. Načteno z Masarykova Universita, FSS: Brno
- Huber, T. M. (2002). Compound Warfare: A Conceptual Framework. V T. M. Huber, *Compound Warfare: That Fatal Knot*. Fort Leavenworth: US Army Command and General Staff College Press.
- Janda, J., & Víchová, V. (26. 07. 2016). *Fungování českých dezinformačních webů*. Načteno z Evropské hodnoty: <https://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2017/08/Fungování-českých-dezinformačních-webů4-1.pdf>
- Janda, J., & Víchová, V. (2018). *The Prague Manual*. Praha: European Values.
- Karaganov, S. & kol. (1992). Strategia dlja Rossiji. Získáno 25. 9. 2016, z Sovět po vněšněj i oboronnoj politike: <http://svop.ru/files/meetings/m037913400978831.pdf>
- Karjakin, V. V. (2013). *Geopolitika tretěj volny: transformacija mira v epochu postmoderna*. Moskva: Granica.
- Kofman, M. (4. September 2018). *Russian Performance in the Russo-Georgian War Revisited*. Načteno z War on the Rocks.
- Komintern. (1920). *Rezolucija II. Vsjemirnogo Kongressa Komunističeskogo Internacionala (Komintern) 6. avgusta 1920 g.* V Federal'naja archivnaja služba Rossiji, Rossijskij gosudarstvennyj archiv socialno političeskoj istorii.
- Kratochvíl, P., & Řiháčková, V. (2015). Domestic political context since 1989: Russia as a dividing element in Czech society. V J. Kucharczyk, & G. Mesežnikov, *Diverging voices converging policies: The Visegrad states' reaction to the Russia-Ukraine conflict* (stránky 14-25). Warsaw: Heinrich Böll Stiftung.
- Kříž, Z., Bechná, Z., & Števkov, P. (2016). *Koncept a potenciál hybridní války a jak proti ní bojovat*. Ostrava, Praha: Jagello pro Informační centrum o NATO.
- Kurfürst, J. (2014). Východní Evropa mezi hodnotovou vizi a mocenskou revizí. *Mezinárodní politika*, 2014(6). Načteno z <http://www.iir.cz/article/vychodni-evropa-mezi-hodnotovou-vizi-a-mocenskou-revizi>
- Kurfürst, J. (2018). *Příběh ruské geopolitiky*. Praha: Karolinum.
- Leontěv, K. (2010). nacionalizme kulturnom i političeskom. V K. Leontěv, Slavjanstvo i grjaduščije sudby Rossiji (stránky 969-1086). Moskva: Institut ruskoj civilizacii
- Lind, W. S., Nightengale, K., Smith, J. F., Sutton, J. W., & Wilso, G. I. (October 1989). The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. *Marine Corps Gazette (pre-1994)*, 22.
- Mareš, M. (2016). *Zvyšování odolnosti České republiky proti hybridním hrozbám*. Ostrava, Praha: Jagello pro Informační centrum o NATO
- Monahan, S., & kol. (2019). *Countering Hybrid Campaign*. London: Multinational Capability Development Campaign.
- Nye, J. (Autumn 1990). Soft Power. *Foreign Policy*, stránky 153-171.
- Pacner, K. (10. 1. 2008). *RADAR: Platí Rusové akci Ne základnám? To těžko zjistíme*. Načteno z Neviditelný pes: <http://neviditelnypes.lidovky.cz>.

Palmer, D. R. (2015). Back to the future, Russia's hybrid warfare, revolution in military affairs and the Cold War comparizons. *NATO Research Paper, NATO Defense Colloge, 120*, str. 12.

Póti, L. (2007). The Rediscovered Backyard: Central Europe in Russian Foreign Policy. *Acta Slavica Iaponica, 16*, stránky 113-133.

Putin, V. (25. April 2005). *Address of President Putin to the Federal Assembly of the Russian Federation*. Načteno z President of Russia: http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type70029type82912_87086.shtml

Putin, V. (2007). *Vystuplenije V. Putina na Mjunchenskoj konferencii 2007 g.* Načteno z Dokumentika.org: <http://dokumentika.org/tv-video/vistuplenie-v-putina-na-miunchenskoy-konferentsii-2007-g>

Putin, V. (3. 10. 2011). *Novyj integracionnyj projekt dlja Jevrazii - budučeje kotoroje roždajetsja segodnja.* Načteno z Izvestia: <https://iz.ru/news/502761>

Putin, V. (18. 3. 2014). *Address by President of the Russian Federation.* Získáno 13. 1. 2016, z President of Russia: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>

Putin, V. (28. 9. 2015b). *70-ja sessija geněralnoj assambleji OON - vystuplenije preziděnta Rossii.* Načteno z Preziděnt Rossii: <http://kremlin.ru/events/president/news/50385>

Renz, B., & Smith, H. (2016). Russia and Hybrid Warfare - Going beyond the label. *Aleksanteri Papers, 1*(2016), stránky 1-60.

Rezanof, C. (2014). *Le Komintern.* Paris: Edition du Trident.

Řehka, K. (2017). *Informační válka.* Praha: Academia.

Savino, G. (2015). From Evola to Dugin; The Neo- Eurasian connection in Italy. V M. Laruelle, *Eurasianism and the European Far Right: Reshaping the Europe-*

Russia Relationship (stránky 97-124). Lanham Maryland - London: Rowman & Co.

Scott, L., & Mistry, K. (2009). Illusions of Coherence: George F. Kennan, U.S. Strategy and Political Warfare in the Early Cold War, 1946-1950. *Diplomatic History, 33*(1), stránky 39-66.

Stojar, R. (2017). Vývoj a proměny konceptu hybridní války. *Vojenské rozhledy, 26*(2), stránky 44-55.

Šipicin, J. B., & Šipicina, A. J. (2018). *Gibridnaja vojna" modělirovanije informacionnych poljei.* Jekatěrinburg: Izdatělstvo uralskogo universitěta.

Švankmajer, M. (1999). *Petr I. zrození impéria.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Tagliavini, H. (2009). *Independent International Fact Finding Mission on the Conflict in Georgia.* Načteno z European Court of Human Rights: www.echr.coe.int/Documents/HUDOC_38263_08_Annexes_ENG.pdf

Tóth, G. (2018). Legal Challenges in Hybrid Warfare Theory and Practice: Is There a Place for Legal Norms at All?. In: Sayapin S., Tsybulenko E. (eds). V S. Sayapin, & E. Tsybulenko, *The Use of Force against Ukraine and International Law.* The Hague: T.M.C. Asser Press.

von Clausewitz, C. (1996). *O válce.* Brno: Bonus A.

Wales Declaration. (September 2014). NATO summit delaration. *NATO.* Načteno z https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

Walker, R. G. (1998). *The United States Marine Corps and Special Operations.* Monterey: NPS Theses.

Wesson, R. G. (1974). *The Russian Dilema: a Political and Geopolitical View.* New Brunswick: Rutgers University Press.

Zubov, A. (2014). *Dějiny Ruska 20. století - díl I.* Praha: Agro.

Zůna, P. (2010). Kritický pohled na koncept hybridních válek. *Vojenské rozhledy, 19*(3), stránky 33

newdirection.online

[@europeanreform](https://twitter.com/europeanreform)

[@europeanreform](https://www.instagram.com/europeanreform)